TIESA – VISU IR KIEKVIENO STIPRYBĖ

TREMTINYS

LIETUVOS TREMTINIŲ SĄJUNGOS LEIDINYS

Eina nuo 1988m. spalio 27 d. • 1989 m. gruodis, Nr. 15

Trijų karalių pasveikinimas. Autorius nežinomas. Tapyba liepos lentoje, apie 1410 m. Budapeštas, Dailės muziejus

Kūčios taigoje

Ištrauka iš spaudai rengiamos atsiminimų knygos

Tikinčiam kaliniui, ar būtum kalėjime, ar lageryje, skaudžiausios valandos yra sulaukus švenčių. Prisiminęs savo šeimą, mylimą žmoną, vaikučius, likusius be tėvo, vyro, brolio ar sesytės, tarytum matai jų nuliūdusius veidus, matai žmonos ašaras, nes gyvenimas — be vilties ir sugriautas. Vieni kenčia kalėjime ar Sibire, kiti namie. Nors būtum ir labai stiprios valios, per didžiąsias šventes neišsilaikysi nenubraukęs nuo skruosto ašaros. Dešimtį metų praleidęs kalėjimuose ir Sibire, tai pats patyriau.

Sibiro taigoje, žiauraus režimo lageryje, laukiame Kalėdų šventės, rytoj — Kūčių vakaras. Pasikviečiu prie narų keletą draugų ir kalbinu: „Tai ka. mieli prieteliai, sulaukėm šventų Kalėdų, rytoj Kūčių vakaras. Nors ir esame Sibiro taigoje, bet gal sutarę susėsime prie bendro stalo — bus Kūčių vakarienė". Vienas ir sako: „Bet ką mes pasidėsime ant stalo, kad nieko neturime". „Turime, turime. Žmona man atsiuntė ir maisto, ir, svarbiausia, dvi plotkeles. Pakaks, kiek bus, bet atšvęsime Kūčias taigoje". Visi sutiko, paskui dar susirinko, rodos, dvylika lietuvių galutinai susitarti. Kiekvienas, peržiūrėjęs savo krepšelius, numatėme, ką pasidėsime ant Kūčių stalo. Sutarėme vakarienės visai nevalgyti ir laukti, kol visi kiti pavalgę iš valgyklos išsiskirstys. Dar reikėjo virėjo (ukrainiečio) paprašyti, kad mums leistų vėlai, kai jau nieko valgykloje nebus, pavalgyti Kūčių vakarienę. Aš, kaip organizatorius, turėjau tą patalpą parūpinti. Virėjas mielai sutiko, bet neišlaikė paslapties ir pasakė savo tautiečiams, kad lietuviai šį vakarą ruošiasi valgykloje valgyti Kūčias. Jiems buvo įdomu iš šalies pažiūrėti, kas čia bus, todėl lūkuriavo ir gulti nėjo, nors jau buvo seniai pavalgę. Apie dešimtą valandą, kiekvienas nešinas tuo, kas ką turi, kiti ir nieko, dar pasiėmę dvi antklodes, suėjome į valgyklą. Padengėme „tikrą" Kūčių stalą — užtiesėme antklodėmis, išdėliojome metalinius dubenėlius su valgiais, kokius turėjome, padėjau dvi plotkeles. Paprašiau visus susikaupti, prisiminti savo šeimas, kurios šį vakarą su liūdesiu ir galbūt su ašaromis mus prisimena, sukalbėjome visi balsu tris poterius. Dar pakalbėjau maldelę, kurią sukūriau, būdamas Vilniaus Lukiškių kalėji-

(NUKELTA Į 2 PSL.)

Kalėdų mintys Vorkutoje

J. NAIKAUSKAS

Kai užges žvaigždutė paskutinė
Ir auš Kalėdų rytas nuostabus —
Oi, sunkiai atsidus mano krūtinė
Ir sieloj praeities vaizdai pabus!

Tuos toliuos vienišų snieguotų plotų
Iškils procesijos didinga eisena,
O tundroj horizontų ūkanotų
Iš sielos veršis kalinio malda.

O tu Bažnyčioj gal tada klūpėsi,
Nors tarp minios, bet sieloje viena,—
Tik Jis supras, ko mes Jį meldžiam dviese,
O daugiau niekas, niekas nesupras!..

Ilgai skambės, giesmė ta stebuklinga,
Aidais vargonų tundrų vėjai kauks,
Akyse ašara žibės sustingus,
O siela naujo atgimimo lauks!

1954 m. gruodis, Vorkuta

KARIUOMENĖS ŠVENTĖS DIENA

Lietuvos kariuomenės šventė 1989 11 23 Kaune. Garbės svečiai — buvusieji savanoriai. Prie atstatomo paminklo Nežinomam kareiviui.

Prieš 71-erius metus — 1918 m. lapkričio 23 d. Vilniuje buvo pasirašytas naujai įsikūrusios Lietuvos vyriausybės įsakymas pulkininkui Galvydžiui-Bykauskui organizuoti pirmąjį lietuvių pėstininkų pulką. Pradėjo rinktis savanoriai, savo gyvybės kaina pasiryžę ginti Lietuvą nuo besiveržiančių bolševikų. Didžiuojuosi, kad tarp šių savanorių buvo ir jaunas karininkas Leonas Oksas — mano tėvas, tapęs Kauno įgulos vado Galvydžio-Bykausko adjutantu.

Besikurianti Lietuvos kariuomenė neturėjo nieko — nei lėšų, nei ginklų, nei aprangos, nei amunicijos. Turėjo tik karštą Tėvynės meilę ir tvirtą ryžtą kovoti už laisvę ir Nepriklausomybę.

Tomis dienomis atsišaukimuose į tautą buvo rašoma: „Šiandien visi išvydome laisvės rytojų švintant. Lietuvos Nepriklausomybė neša visiems laisvę ir laimę. Tad ginkime Nepriklausomą Lietuvos Valstybę! Vienybėje kaip broliai, padavę vienas kitam rankas, eikime drąsiai į kovą. Visi kaip vienas stokim už Tėvynę!"

Tūkstančiai Lietuvos sūnų, išgirdę Tėvynės balsą, pakilo į kovą už Nepriklausomybę. Laukuose prie Kėdainių ir Šėtos, prie Jiezno ir Alytaus Lietuvos savanoriai sulaikė ir sumušė plėšikaujančių bolševikų gaujas ir išvijo juos iš Lietuvos. Kovose su bolševikais žuvo pirmieji mūsų savanoriai — kareivis Povilas Lukšys ir karininkas Antanas Juozapavičius.

Dar vykstant kovoms su bolševikais, į Lietuvą pradėjo veržtis lenkai. Jie užėmė sostinę Vilnių, Gardiną, Seinus ir grasino Lietuvos vyriausybės būstinei — Kaunui.

Tuo pačiu metu iš Šiaurės įsiveržė gerai ginkluoti mišrūs vokiečių ir rusų — bermontininkų būriai.

Lietuvos kariuomenės padėtis buvo labai sunki. Vienu metu reikėjo ginti tris frontus — prieš bolševikus, lenkus ir bermontininkus. Sukaupę jėgas, savanoriai atlaikė priešų spaudimą. Kovose prie Radviliškio ir Šiaulių bermontininkų pajėgos buvo sutriuškintos ir išvytos iš Lietuvos.

Sunkiau sekėsi su lenkais, kurie negalėdami laimėti ginklo jėga, veikė klasta ir diplomatija. Vakarų sąjungininkai lenkams nuolaidžiavo ir stabdė lietuvių gynybą tais momentais, kai lietuviai buvo arti pergalės. Sumušę lenkus prie Sirvinčių ir Giedraičių, mūsų kariai vijo jų pakrikusius būrius link Vilniaus, tačiau sostinės prieigose juos sustabdė Tautų Sąjungos komisija. Lietuva neteko savo sostinės, Gardino ir Seinų.

Tačiau savanorių ryžtas ir pasiaukojimas, narsiai kovojant prieš kelis kartus stipresnį priešą, apgynė jaunąją Lietuvos valstybę, ir du dešimtmečius laisvės ir nepriklausomybės sąlygomis Lietuva kėlė savo ūkį, ugdė kultūrą ir švietimą, auklėjo tautą patriotizmo dvasia.

Du mūsų karių iškovotos nepriklausomybės dešimtmečiai išugdė tokią sąmoningą Lietuvos piliečių kartą, kuri nepalūžo bolševikų bei nacių okupacijų sąlygomis. Nepriklausomybės kovų savanorių žygiai įkvėpė Lietuvos Aktyvistų Fronto ir Lietuvos Laisvės Kovų Sąjūdžio kovotojus žūtbūtinėje kovoje prieš Raudonąjį slibiną.

Ir šiandien mes, žengdami keliu į laisvę ir nepriklausomybę, jaučiame begalinį dėkingumą tiems Lietuvos sūnums, kurie nepriklausomybės kovose ir kruvinais raudonojo karo dešimtmečiais savo krauju atpirko šventą Lietuvos žemę.

Jurgis OKSAS

●

Lietuvos savanoriai, Lietuvos Respublikos kariuomenės kariai, karininkai, Šaulių Sąjungos nariai bei jų artimieji, kurių dauguma perėjo bolševikų kalėjimus, Gulagą, tremtį, š. m. lapkričio 23 d. susirinkę į Lietuvos kariuomenės šventės minėjimą, dar kartą viešai kreipiasi į Lietuvos TSR Aukščiausiąją Tarybą, Ministrų Tarybą, Kauno m. vykdomąjį komitetą su šiais reikalavimais:

1. Paskelbti Lietuvos kariuomenės šventę (lapkričio 23 d.) Lietuvos valstybine švente ir atsisakyti susikompromitavusios Tarybinės armijos dienos (vasario 23 d.) šventimo.

2. Grąžinti Karininkų ramovės rūmus Kaune tikriesiems jų šeimininkams — Lietuvos gynėjams. Kadangi žymi dalis jų yra susibūrę į Lietuvos tremtinių sąjungą, tai jos žiniai ir perduoti šį pastatą.

3. Oficialiai paskelbti, kad Saulių sąjungos ir kitų organizacijų uždarymas po 1940 m. birželio 15 d. okupacijos buvo neteisėtas, šių organizacijų narius reabilituoti „in corpore".

4. Grąžinti dabartinei S. Neries gatvei Vlado Putvinskio, vardą, V. Kapsuko prospektui — Antano Juozapavičiaus, K. Požėlos gatvei — Povilo Lukšio vardą.

5. Atstatyti paminklinę lentą prie „Metropolio" P. Eimučiui, žuvusiam 1919 m. kovo 18 d.

6. Grąžinti Kauno istorijos muziejui Vytauto Didžiojo Karo muziejaus vardą. Atkurti Karo muziejuje Lietuvos kariuomenei ir Saulių sąjungai skirtą ekspoziciją ir Kario šlovės kambarį, suardytą stalinizmo metais. Grąžinti iš visų Saugumo ir Vidaus reikalų ministerijos, Centrinio valstybinio ir kitų archyvų į Karo muziejų įvairiu metu atimtą istorinę medžiagą, fotoalbumus, karines vėliavas ir kt., taip pat visus ordinus ir pasižymėjimo ženklus, atimtus iš karininkų ir šaulių kratų metu.

7. Atstatyti paminklą žuvusiems Lietuvos kariams buv. Kauno miesto kapinėse, Vytauto prospekte.

8. Kaune, Dzūkų 2, buvusio Lenkijos pasiuntinio Charvato namo rūsyje, 1940—1941 m. buvo įsikūręs 11-osios armijos Karinis tribunolas, sprendęs 29-ojo šaulių korpuso politines bylas. Reikalaujame prie šio namo pritvirtinti atminimo lentą.

9. Pakeisti Vilniaus VRM vadovaujančio sąstato spec. vidurinės mokyklos pavadinimą (Vilnius, Komjaunimo 26), kuriai suteiktas ypatingu žiaurumu pasižymėjusio čekisto gen. J. Bertašiūno (buv. 29 šaulių korpuso 16 LŠD Ypatingojo skyriaus viršininko) vardas.

10. Pakeisti gatvių, pavadintų susikompromitavusių prieš Lietuvos tautą 1940—1941 ir vėlesniais metais asmenų vardais pavadinimus Kaune:

Liudo Adomausko — buv. Liaudies Seimo pirmininko, Stalino „saulės" nešėjo;

J. Aleksonio — komjaunimo sekretoriaus, prisidėjusio prie knygų naikinimo 1940—1941 m.;

H. Borisos — NKVD darbuotojo, komjaunimo veikėjo;

A. Čeponio — komjaunimo veikėjo, genocido vykdytojo 1941 ir 1944 m.;

J. Garelio — komunistų veikėjo;

K. Didžiulio (Grosmano) — Liaudies Seimo atstovo, Lietuvos TSR AT Prezidiumo pirmininko pavaduotojo, nuo 1947 m. Lietuvos TSR Aukščiausiojo Teismo pirmininko;

Liudo Giros — Liaudies seimo atstovo, „Stalino saulės" nešėjo Lietuvoje;

P. Mickeliūno — komunisto, kareivių maišto organizatoriaus 1920 m., sušaudyto už antivalstybinę veiklą;

E. Šimaitės — kom. veikėjos;

P. Varkalio — kom. veikėjo;

P. Ziberto — kom. veikėjo, Liaudies Seimo atstovo, Stalino „saulės" nešėjo Lietuvai, 1940—1941 m. LTSR Aukščiausiojo Teismo pirmininko pavaduotojo, genocido vykdytojo;

B. Žekonio — 1940—1941 m. Karo muziejaus politinio vadovo ir direktoriaus, prisidėjusio prie Lietuvos kariuomenės istorijos naikinimo.

Kaunas,
1989 11 23

(ATKELTA IŠ 1 PSL.)

me. Tada, prisimenu, kun. Trimonis mane pagyrė, kad kameroje pradėjau tokį gražų paprotį kreiptis į Dievą prašant išsigelbėjimo. Kiekvieną vakarą maldelę kalbėdavome visa kamera. O po jos giedodavome „Marija, Marija". Dabar aš kalbėjau:

„Visagalis Viešpatie Dieve, teikis pažvelgti į mūsų tautą, kuri yra priešų kalinama, kankinama ir žudoma. Atleisk mums mūsų nuodėmes, kuriomis esame Tave užrūstinę, ir leisk, kad mes visi galėtume gyvi sugrįžti į savo Tėvynę. Per Kristų, mūsų Viešpatį. Amen."

Meldžiamės visi stovėdami. Paskui, paėmę plotkeles, laužėme po gabalėlį, ir visi pasibučiavę pradėjome valgyti Kūčią.

Ukrainiečiai, visa tai matydami, labai pasigėrėjo ir sakė virėjui: „Kodėl mes negalėjome taip padaryti?".

Ir štai kas įvyko. Vienas „nadzeratelis", matydamas vėlai vakare valgykloje degančią šviesą, tyliai įslinko pro duris ir iš tamsaus kampo stebėjo, kas čia valgykloje taip vėlai darosi. Mato — grupė kalinių, kurių vienas kalbėjęs pradėjo kažką dalyti kitiems, ir visi tarp savęs pasibučiuoja. Labai persigando, pamanė, kad mes ruošiamės kokiam pabėgimui, darom priesaiką. Nubėgęs pranešė lagerio viršininkui ir papasakojo viską, ką matęs. Lagerio viršininkas iš pasakojimo nusprendė, kad tai nieko kita, kaip ruošiamas pabėgimas. Stvėręs telefoną, pranešė garnizono vadui, kad šiąnakt ruošiamas pabėgimas. Garnizono viršininkas pakėlė aliarmą ir įsakė apsupti lagerio rajoną. Kareiviai stvėrė ginklus, apsupo lagerį ir valgyklą, o mes, nieko nenujausdami, valgom ir šnekamės.

Tik staiga valgyklos durys subildėjo, lagerio viršininkas su garnizono viršininku puolė prie mūsų Kūčių stalo ir žvėriškai suriko: „Kto organizator? Kto staršij?". Aš, nuduodamas, kad ne taip supratau, sakau: „Uže mi vse stariki". Visi nusigandę tylėjo, o aš pasisakau, kad esu organizatorius. Tada virėjas ukrainietis aiškina, kad čia nieko nėra. Jų tokios tradicijos prieš Kalėdas. Sako, kad ir Amerikoje, ir visur taip yra.

Dabar lyg susigėdo, bet įsiutęs dar rėkė: „Greičiau marš iš čia". Sakau: „Gerai, gerai, jau eime". Abudu su garnizono viršininku spjaudydamiesi išėjo. Atšaukė aliarmą, kareivius ir šunis nuramino. O mes, pasiėmę savo „staltieses", nuėjome gulti.

Vienas tų Kūčių dalyvis, pavarde Gaigalas, dar dabar gyvena Kaune. Kai susitinkam, tai pirmiausia ir prisimenam Kūčių vakarienę taigoje ir kaip Kalėdų plotkelė išgąsdino visą lagerį ir garnizoną kareivių.

Stasys ANDRIUŠIS

IŠKILMĖS PANEVĖŽYJE

● Panevėžio Sąjūdžio taryba ir Tremtinių sąjunga lapkričio 23 d. surengė Lietuvos Kariuomenės įkūrimo dienos minėjimą. Buvo pagerbti buvę nepriklausomos Lietuvos kariai ir rezistencinių kovų dalyviai, pogrindininkai. Iškilmės prasidėjo karių ir partizanų kapinėse, čia buvo uždegtos žvakutės, padėti vainikai, atlaikytos pamaldos, sugiedotos giesmės. Po to Dramos teatre įvyko iškilmingas minėjimas, buvo prisiminti mūsų nepriklausomybės kovų dalyviai — buvę karininkai.

Žodį tarė buv. majoras Čapikas, buv. pasienietis Marozas, Sąjūdžio tarybos pirmininkas, advokatas Jarašiūnas. Meninę dalį atliko folkloro ansamblis, tremtinių choras, poetai, aktoriai.

Savo prisiminimus pasakojo Eimuliškio miško 1945 metų kovų dalyvis Feliksas Miknevičius, buvęs partizanas Albinas Kubilius, pogrindžio dalyvis, Katedros dekanas Jonas Čeponis. Buvusius kovotojus su vėliavomis atėjo sveikinti Panevėžio skautai ir jaunalietuviai. Tremtinių choras uždega žvakutes, skamba Lietuvos himnas.

Taip Panevėžyje buvo pagerbti žmonės, kurie kovojo už Lietuvos nepriklausomybę. Mūsų pradėtą kovą toliau tęsti turi Sąjūdis ir mūsų atžalos — jaunimas. Tegu jis visada būna blaivus, išdidus ir mylintis Tėvynę Lietuvą, taip kaip mes, senoji karta, ją mylėjome.

Antanas ŠIMĖNAS
Tremtinių sąjungos tarybos narys

SVEIKI IR SUDIE

Šiemet, rugsėjo 4 d. iš Punsko koncentracijos lagerio į Vilniaus arkikatedrą buvo parvežti Vilniaus kunigų seminarijos profesoriaus kunigo Alfonso Lipniūno ir Ateitininkų sąjungos vadovo Antano Šapalo palaikai. Juos palydėjo Panevėžio katedros klebonas kun. Juozapas Antanavičius, žurnalistė Aldona Kudžmaitė ir Prienų Sąjūdžio vadovas Kulikauskas. Tarp šių, šventovėje sustatytų karstų ir nedidelė dėžutė su žemių saujele iš Šiaurės lagerio kapinių, kur buvo palaidotas mūsų tautos didvyris generolas Jonas Juodišius.

Arkikatedros klebonas kun. Vasiliauskas priminė, kad „tai buvo ne tik didvyriai, bet ir šventieji, jie savo gyvenime vadovavosi Kristaus Evangelija ir mirė kankinių mirtimi. Skirtingose vietose jie atidavė gyvybę, bet visus jungė tie patys idealai ir Tėvynės meilė".

Ekspedicijos vadovas Juozas Antanavičius papasakojo, kokius vargus teko patirti kelionėje ir kas džiugino. Ypač daug padėjo katalikų bažnyčios nariai. Kunigai ir seserys ne tik globojo, bet ir padėjo įveikti sunkumus, formalumus ir net priešiškumą.

Pasibaigus šv. Mišioms, choras sugiedojo „Libera", himną. Šįkart tikrai į paskutinę kelionę išlydėti kankinių palaikai: Antano Šapalo — į Prienus, gen. Jono Juodišiaus — į Rakantiškes. Kun. Alfonso Lipniūno palaikai laidojami Panevėžyje, kur 1945 m. jo eks. vyskupas Kazimieras Paltarokas, parvežęs iš Vilniaus, pasodino šventoriuje gluosnelį svyruonėlį.

— Kada nors parvežę tikrai švento kunigo Alfonso Lipniūno palaikus, palaidokite po šiuo gluosniu, o dabar medis kartu su mumis teapverkia šio kilnaus vyro prisiminimą ir skaudžią mūsų tautos dalią, — tada kalbėjo jo ekscelencija.

„Marija, Marija... palengvink vergiją...", — gieda susirinkusieji.

Sveiki ir sudie, mūsų tautos kankiniai!

Jonas STAŠAITIS

Benches - Rezistencija

Pokario rezistencija Lietuvoje

Pokario Lietuvos partizanų veiklą galima būtų suskirstyti į tris laikotarpius:

1. Masinis partizaninis judėjimas iki 1947 m.
2. Organizuotas ginkluotas pasipriešinimas iki 1952 m.
3. Individuali partizaninė veikla po 1952 m.

Svarbiausia, dėl ko Lietuvoje kilo partizaninis karas, buvo tai, kad norėta išvengti mobilizacijos į Raudonąją armiją. Be to, veikė 1940—1941 m. okupacijoje patirtos represijos, skatino pogrindinė bei Vakarų spauda, sukeldama nuotaikas, kad bolševikų okupacija truksianti neilgai, kad tereikia išlaukti, kol bus įvykdyti Atlanto chartijos pažadai. Pagaliau reikėjo ginti Tėvynę ir jos gyventojus nuo svetimos kariuomenės prievartavimo ir plėšikavimų. Vienos priežastys buvo svarbesnės vieniems, kitos kitiems, tačiau visa tai skatino masiškai trauktis į miškus ir tapti partizanais.

Pirmieji partizanai anksčiausiai pasirodė Žemaitijoje 1944 m. 1945 m. pradžioje partizaninis judėjimas jau buvo apėmęs visą Lietuvą, išskyrus tuos rajonus, kur buvo dideli Tarybinės armijos daliniai. Miškingiausiose Lietuvos vietose — Rūdninkuose, Prienšilyje, Zaliojoje girioje, Labanore, Tauragės miškuose iš pradžių veikė gana dideli partizanų būriai — nuo keliasdešimt iki kelių šimtų vyrų. 1945 m. balandžio mėn. Lietuvoje veikė apie 30 tūkst. partizanų. Jų skaičius ir asmeninė sudėtis nuolat keitėsi. Dėl nuolatinių persekiojimų, išdavystų ir susirėmimų partizanavimo vidurkis buvo — dveji metai. Socialinės padėties atžvilgiu partizanai dažniausiai buvo kilę iš darbininkų ir smulkiųjų valstiečių. Jie buvo įvairių profesijų ir amžiaus — tarnautojai, studentai, vyresniųjų klasių mokiniai, mokytojai, Lietuvos kariuomenės karininkai, puskarininkiai, buvę kareiviai. Moterys partizanės buvo ne tik ryšininkės ir slaugės, bet ir aktyvios kovotojos, rodžiusios herojizmo pavyzdžius kaip ir vyrai.

Iš pradžių partizanai vadinosi įvairiai. Žemaitijoje — „vanagai", Suvalkijoje — „miško broliai", Aukštaitijoje — „žaliukai", „miškiniai". Vėliau buvo duotas bendras pavadinimas „laisvės kovotojai". Kai judėjimas paplito, pradėjo centralizuotis, jį imta vadinti Lietuvos Partizanų Sąjūdžiu (LPS). 1946 m. birželio 10 d. buvo sudarytas Bendras Demokratinio Pasipriešinimo Sąjūdis (BDPS). Jis apėmė aktyviąją rezistenciją, vokiečių okupacijos metais kilusių rezistencinių organizacijų likučius, Vienybės Komiteto narius bei vokiečių okupacijos metu įsikūrusią Lietuvos Laisvės Armiją (LLA). Po kelių dienų buvo sudarytas dar ir Vyriausiasis Lietuvos Atstatymo Komitetas (VLAK). Tačiau dvilypė struktūra pasirodė nepriimtina, todėl 1946 m. rugsėjo—lapkričio mėn. buvo sudarytas Vyriausiasis Ginkluotų Partizanų Štabas (VGPS) su karine kolegija ir politiniu komitetu. 1947 m. sausio 12 d. Vilniuje įvyko Lietuvos partizanų vadų suvažiavimas. Centralizacija buvo baigta formaliai, tačiau niekada nebuvo baigta faktiškai, nes, žuvus vadams ir ryšininkams, reikėjo nuolat ieškoti naujų ryšių.

Nuo pat pokario rezistencijos pradžios partizanų organizavimosi pavyzdžiu buvo Lietuvos kariuomenės organizacinė struktūra. Partizanai dėvėjo Lietuvos kariuomenės uniformą, vartojo karinius laipsnius, rengė kadrus miško karo mokyklose, turėjo karinius statutus ir priesaikas. Ginklus komplektavo ir maisto tiekimu rūpinosi tam tikri štabų skyriai, kaip kariuomenėje intendantūros.

Pirmieji parodė iniciatyvą centralizuotis suvalkiečiai. 1945 m. rugpjūčio 25 d. įvyko Suvalkijos krašto partizanų dalinių vadų suvažiavimas, kuris

Pirmas iš kairės Antanas Ambrazas iš Telviškių. Greta guli būrio vadas Vepštas-Paukštelis

įkūrė „Tauro" apygardą. Jos pirmuoju vadu buvo išrinktas Lietuvos kariuomenės kapitonas L. Taunys, vėliau aviacijos majoras J. Drunga-Mykolas Jonas. Prie vado buvo organizuotas štabas su dviem skyriais — kariniu štabu ir politine dalimi (pastaroji rūpinosi propaganda, visuomenės informacija, spaudos organizavimu). Karinis štabas turėjo 4 skyrius: rikiuotės, mobilizacijos, žvalgybos ir ūkio. Apygardos teritorija padalyta į 4 rinktines. Prie kiekvienos rinktinės štabo buvo gydytojas ir kapelionas. Rinktinė dalijosi į kuopas, būrius ir skyrius. Iš pradžių skyrių sudarė 8—10 vyrų. Apygardos štabas tada užmezgė ryšius su Vilniaus, Kauno, Panevėžio, Raseinių, Telšių ir kai kuriais dzūkų partizanų daliniais. 1945 m. pavasarį šiaurinėje ir vakarinėje Žemaitijoje ėmė veikti Žemaičių legionas, vadovaujamas LLA vadų. Pietinėje Žemaitijoje veikė didesni kovotojų daliniai, bet jie nepalaikė glaudžių ryšių su Žemaičių legionu ir susivienijo po metų, 1946 m. vasarą, įsteigdami Jungtinę „Kęstučio" apygardą. Jos pirmieji vadai buvo Lietuvos kariuomenės aviacijos leitenantas Kasperavičius-Visvydas ir kapitonas Žemaitis-Vytautas.

Dzūkai 1945 m. vasaros pabaigoje įkūrė „A" apygardą (vėliau „Dainavos"), kurios pirmuoju vadu tapo Lietuvos kariuomenės aviacijos pulkininkas Vitkus-Kazimieraitis, pavaduotoju mokyt. A. Ramanauskas-Vanagas.

Aukštaitijoje 1946 m. viduryje veikė penkios partizanų apygardos: „Didžiosios Kovos" — pirmasis vadas Lietuvos policijos vachmistras J. Misiūnas-Žaliasis Velnias, 3-oji Šiaurės LLA — pirmieji vadai — Lietuvos kariuomenės leitenantai S. Girdžiūnas-Gegužis ir V. Jazokas-Petraitis, „Vyčio" — pirmasis vadas kapitonas Vaitelis, pavaduotojas artilerijos leitenantas P. Blėka. Be jų, dar veikė „Vytauto" ir „Algimanto" apygardos. Šiaurės Rytų Lietuvos sričiai (Kalnų sritis), kurią sudarė keturios apygardos, vadovavo leitenantas J. Kimštas-Žalgiris.

1946 m. balandžio 23 d. apygardos „Tauras" ir „A" susijungė. Visos Pietų Lietuvos Partizanų (PLP) — Nemuno srities vadu buvo išrinktas pulkininkas Vitkus-Kazimieraitis, jo pavaduotoju majoras Drungna-Mykolas Jonas.

Šių apygardų struktūra vėliau kiek pakito, veikimo sritys buvo koreguojamos. Pavyzdžiui, Žemaičių legionas 1948 m. prisijungė prie „Kęstučio". O „Kęstučio" apygarda savo ruožtu tais pat metais buvo padalyta į dvi — „Kęstučio" ir „Prisikėlimo". Dėl J. Markulio-Erelio išdavystų 1947—1958 m. praktiškai nustojo organizuotai veikti „Didžiosios Kovos", „Vytauto" bei 3-oji Šiaurės LLA apygardos.

1948 m. liepos 1 d. Žemaitijoje buvo įsteigtas Vakarų srities štabas. Sritis buvo pavadinta Jūros vardu, jos vadovavimą perėmė kapitonas Žemaitis-Vytautas.

Kai būti miškuose dėl nuolatinio persekiojimo darėsi vis sunkiau, o masinis partizanų sąjūdis tapo centralizuota pogrindine organizacija — vis labiau nyko išviršinis kariuomenės pavidalas ir ryškėjo pogrindinis armijos pobūdis — išsilaikyti nepastebėtam ir veikti gyvenamose vietose, dalyvauti vietos gyvenime ir per jį veikti. Tokia tvarka garantavo gerą orientaciją vietose, greitą ir tikslų reagavimą, lengviau buvo maitintis ir išsilaikyti.

1949 m. vasario mėn. įvyko paskutinis Lietuvos partizanų vadų suvažiavimas kaime tarp Balsogalos ir Radviliškio. Jame buvo priimta keletas nutarimų. Nutarta atsisakyti senojo BDPS pavadinimo, jį pakeičiant Lietuvos Laisvės Kovotojų Sąjūdžiu (LLKS). Partizanų vadai pavedė naujai išrinktai LLKS tarybai toliau vadovauti pasipriešinimui. Tarybos pirmininku ir ginkluotųjų pajėgų vadu buvo išrinktas „Kęstučio" apygardos vadas kapitonas Žemaitis-Vytautas, jo pirmuoju pavaduotoju A. Ramanauskas-Vanagas. Jie sudarė keturių asmenų prezidiumą, kuris vėliau turėjo būti papildytas keliais PLP ir Aukštaitijos kovotojais. 1951 m. vyriausiasis partizanų vadas Žemaitis savo pareigas perleido Ramanauskui — paskutiniajam vyriausiajam Lietuvos partizanų vadui.

Partizanai išlaikė savo organizacinę struktūrą iki 1952 m. vidurio, nors didžioji dalis partizanų vadų gana dažnai žūdavo ar patekdavo į nelaisvę.

Nuotraukose: „Vyčio" apygardos Paukštelio būrio partizanai. Būrys veikė Truskavos, Krekenavos, Ramygalos apylinkėse, siekdavo Kėdainius ir Panevėžį

Būrio vadas Vepštas-Paukštelis Truskavos apylinkėse. Žuvęs apie 1950—1952 m.

Antanas Žukas iš Pašilių kaimo. Žuvęs 1946 11 01 Truskavos apylinkėse

Truskavos miške apie 1949 m. iš kairės: Eduardas Daučiūnas ir Stasys Strikulis

Nuo 1952 m., kai buvo baigta kolektyvizacija, laikoma, kad centralizuotas ir organizuotas partizaninis sąjūdis išseko. Liko dar gana ilgam individuali ir vietinio pobūdžio veikla. Tai liudija 1955 m. rugsėjo 17 d. pakartotinai paskelbta amnestija. 1956 m. kovo 22 d. VSK kreipėsi į dar besislapstančius asmenis, kad jie pasinaudotų amnestija. 1957 m. dar buvo suimti keli asmenys už partizanavimą ir net 1959 m. Žemaitijoje buvo nušauti 3 partizanai.

Tikslių duomenų, kiek iš viso Lietuvos gyventojų dalyvavo partizanų sąjūdyje, nėra. Pagal įvairius duomenis, reikia manyti, kad įvairiu laiku, t. y. per tą dešimtį pokario metų jų buvo apie 50—100 tūkst., iš kurių 20—30 tūkst. žuvo.

Kai kurie istorikai pokario metų ginkluotą pasipriešinimą mėgina vadinti klasių kova ar pilietiniu karu. Vargu, ar jį galima taip vadinti. Pagrindinė kova ir susirėmimai vyko su NKVD kariuomenės daliniais, kurių dvi divizijos specialiai tam tikslui buvo dislokuotos Lietuvoje — vienos štabas buvo Vilniuje, kitos Šiauliuose. Jiems pavaldūs buvo ir „liaudies gynėjų" (stribų) būriai. Šios divizijos, kartais padedamos Raudonosios armijos dalinių bei pasienio pulkų, vykdė visas pagrindines operacijas — rengė pasalas, šukavo miškus, vykdė deportacijas bei provokuojančiai veikė partizanų vardu.

Veikimo pradžioje tiek partizanų dalinių organizacinė struktūra, tiek veikimo sritys, būdai, uždavinių suvokimas buvo gana skirtingas. Tačiau pagrindinis tikslas visų buvo tas pats: paralyžiuoti okupacinio aktyvo veiklą, trukdant jų tikslams, ir naikinti NKVD pajėgas, siaučiančias provincijoje. Neturėdami sunkiųjų ginklų, todėl vengdami atvirų kautynių su Raudonosios armijos daliniais, partizanai stengėsi kontroliuoti naujai paskirtą administraciją, trukdė jai pravesti rinkimus, rinkti mokesčius, vykdyti žemės kolektyvizaciją. Pagarsėjusius NKVD pareigūnus ar jų įstaigas partizanai dažnai užpuldavo ne tik kaimuose, bet ir miestuose — Kaune, Panevėžyje, Marijampolėje ir kitur. Pirmaisiais okupacijos metais partizanai dažnai rengė pasalas ir susidurdavo su gana dideliais Raudonosios armijos ar NKVD daliniais. Pažindami vietos sąlygas, ginkluoti, dažnai kulkosvaidžiais ir automatais, ir, svarbiausia, vedami kovos dvasios, partizanai kautynėse pridarydavo priešui kelis kartus daugiau nuostolių, nei jų turėdavo patys, ir tada pasitraukdavo, jei tai būdavo įmanoma. Gyventojams informuoti ir orientuoti buvo leidžiami lapeliai, karikatūros, pogrindiniai laikraščiai. Žinomi to meto laikraščiai — „Kovos kelias", „Už tėvų žemę", „Laisvės Rytas", „Laisvės Sauklys", „Laisvės Talka", „Laisvės Varpas", „Laisvės Žvalgas" ir kt. Visi šie laikraščiai laikėsi iki 1948 m., vėliau jų tiražas mažėjo. Iki 1947 m. provincija faktiškai buvo partizanų kontroliuojama. Miesteliuose enkavedistai turėjo tik atramos punktus, iš kurių darydavo išvykas kovai su partizanais.

NKVD organai ieškojo kelių prasiskverbti į partizanų gretas. Į miškus buvo siunčiami agentai, masiškai verbuojami

(NUKELTA Į 4 PSL.)

„Tu be reikalo grožiesi jo veidu, matai jame išmintį ir narsą. Bet žinok, tai — ne veidas, tai — kaukė".
(Fram Kohler)

ERELIO IŠDAVYSTĖ

Paminklo žuvusiems už Lietuvą tremtyje ir Tėvynėje 1940—1953 m. atidarymo iškilmės Kvėdarnoje spalio 28 d.

Paminklas tremtiniams Radviliškyje.

Vytauto VAICEKAUSKO nuotr.

1944 metais, bolševikams antrą kartą okupavus Lietuvą, šimtai patriotų pakilo į kovą už tautos laisvę ir nepriklausomybę ir stojo į partizanų būrius. Sovietai visaip stengėsi sužlugdyti rezistencijos judėjimą. Tam buvo griebtasi įvairių priemonių. Tačiau nei NKVD generolo Bartašiūno amnestija, nei skaudūs nuostoliai, nei išniekinti lavonai turgaus aikštėse, nei pasalos nepaveikė Lietuvos partizanų atsisakyti svarbiausio tikslo — nepriklausomybės. Bolševikai kruopščiai svarstė, kaip likviduoti rezistencijos judėjimą. Buvo nutarta prakišti į rezistenciją MGB agentą. Taigi, jei negalima jėga, bandoma klasta. Tuo metu Lietuvos partizanams buvo labai svarbu sudaryti vieną bendrą centrinę vadovybę. Tada būtų patogiau keistis informacija, koordinuoti kovos veiksmus. Dar 1945 metais LIT (Lietuvos Išlaisvinimo Taryba) dėjo labai daug pastangų bendriems veiksmams sujungti, tuo pačiu mažinant partizanų skaičių. Šia kryptimi dar toliau buvo pasistūmėjęs LPS (Lietuvos Partizanų Sąjūdis). Deja, šias abi rezistencines organizacijas komunistai likvidavo, bet idėja susivienyti neišnyko. MGB šį partizanų siekį žinojo ir todėl griebėsi klastos — nutarė „padėti" sudaryti politinius ir ginkluotųjų partizanų centrus pačiame Vilniuje. Tuo atveju, turint vadovybę savo rankose, būtų galima greičiau likviduoti ir visą partizaninį judėjimą. MGB savo planą kruopščiai apgalvojo. Jam įgyvendinti nutarė panaudoti J. Markulį. (slapyvardžiu Erelis) — Vilniaus universiteto anatomijos katedros vedėją. Pasinaudodamas savo aukšta padėtimi, per vieną studentą, partizanų ryšininką, jis prisistatė „Tauro" apygardos (veikė Suvalkijoje) partizanų vadovybei kaip Aukštaitijos rezistencijos atstovas (buvo iš anksto pasitikrinęs, kad „Tauras" su Aukštaitija neturi ryšių). Be to, Markulis-Erelis dar sakėsi esąs Vilniuje tebegyvuojančio rezistencinio Vienybės komiteto narys. Tačiau remiantis įžymaus rezistento J. Lukšos duomenimis, tas organas jau buvo Erelio išduotas ir Saugumo organų likviduotas. Tačiau tuo metu apie Erelio išdavystę „Tauro" vadovybė nežinojo. Todėl ir įvyko jų pasitarimas. Erelis tauriečiams paliko neblogo, apsukraus vyro įspūdį. Jis atidengė net Aukštaitijos partizanų paslaptį — pasirūpinti ginklų iš Lenkijos partizanų. Taigi Erelis-Markulis įgijo didelį pasitikėjimą. Vėliau jis ne kartą lankėsi Pietų Lietuvos srityje. Čia Erelis dešifravo daugelį partizanų slėptuvių. Po jo pasirodymo ne kartą tose vietose siautėdavo MG-bistai, ir žūdavo daug partizanų. Tačiau niekas jo ilgą laiką niekuo neįtarė.

1946 m. pavasarį į Lietuvą iš Vakarų atvyko su rezistencijos veikėjai — Daunoras (J. Deksnys) ir Lokys (Vyt. Staneika). Netrukus jie prisistatė „Tauro" vadovybei. Čia buvo gana išsamiai diskutuota partizanų susijungimo klausimais. Erelis „Tauro" vadovybės dėka susipažino su Daunoru (vėliau šis pasivadino Hektoru), kuris netrukus buvo apgyvendintas Erelio bute Vilniuje. Daunorui (Hektorui) patiko Erelio patriotiškumas, ypač jo „pastangos" sudaryti centralizuotą Lietuvos ginkluoto pasipriešinimo ir politinės rezistencijos vadovybę. Hektoras su Lokiu, remiant Ereliui, parašė Bendro Demokratinio Pasipriešinimo Sąjūdžio (BDPS) ir Vyriausio Lietuvos Atstatymo Komiteto (VLAK) aktus, kurie buvo duoti pasirašyti visoms Lietuvos rezistencinėms organizacijoms. Lietuvos aktyvistų vardu pasirašė ir Juozas Lukša. Hektoras Markuliui-Ereliui, jau kaip vyriausiam BDPS nariui, perdavė raktą būsimoms užsienio telegramoms, ryšių punktams per Lenkiją bei radijo ryšio būdus su užsieniu. Taigi Erelis jau turėjo savo rankose BDPS. Beliko svarbiausia — sužlugdyti partizaninį judėjimą.

„Tauro" apygardos vadovybė paskyrė J. Lukšą vykdyti ginkluotą partizanų sujungimą. Tuo reikalu jis buvo pasiųstas į Vilniu įkurti centrinius rezistencinius organus su BDPS ženklu ir kartu palaikyti kontaktą su Markuliu-Ereliu, kaip BDPS vyr. komiteto nariu, Hektoru-Degsniu, kaip užsienio atstovu. J. Lukša, Markuliui-Ereliui padedant, įkurdino Vilniuje VGPS (Vyriausią Ginkluotų Pajėgų Štabą) viloje, Žygio gatvėje. Štabo vadu buvo paskirtas pulk. Vytis, adjutantu J. Lukša. Pirmajame posėdyje, be Lukšos, dar dalyvavo Markulis-Erelis, Vytis ir Tautvaiša. Čia buvo numatyta sušaukti visų partizanų apygardų vadų suvažiavimą 1947 01 18 d. Užmegzti ryšius su visomis apygardomis ir atlikti organizacinį darbą buvo pavesta J. Lukšai. Partizanų susijungimo darbai turėjo būti baigti iki suvažiavimo. Buvo parengtas įsakymas visą Lietuvos teritoriją padalyti į 3 partizanų veikimo sritis. Markulis-Erelis, būk tai iš profesorių surinkęs pinigus, mokėdavo VGPS patalpų išlaidas, kas mėnesį įteikdamas po 3000 rublių J. Lukšos štabo nariams. Erelis su J. Lukša lankydavosi „Tauro", „Kęstučio" „Dainavos", „Vytauto", „Didžiosios kovos" ir kt. apygardose. Čia jis prisistatė kaip BDPS vyr. komiteto narys. „Kęstučio" apygardoje buvo galutinai paskirta partizanų suvažiavimo data — 1947 01 18 d. Erelis turėjo įvykdyti akciją legalizuoti partizanus, o jų ginklus ir sąrašus pristatyti į VDPS. Taigi MGB, turėdama legalizuotų partizanų sąrašus, tikėjosi nuginkluoti visą rezistenciją.

Čia reiktų dar paminėti ir anksčiau pristatytus svečius iš Vakarų — Lokį ir Hektorą. Pirmasis netrukus išvažiavo į užsienį slapta, Ereliui nežinant. Hektorą-Deksnį Erelis pasiuntė MGB agento Antano globoje į Gdynę. Hektoras pasižadėjo su VGPS palaikyti ryšį. Taigi visi saitai jau buvo MGB rankose. Tačiau nei su Hektoru, nei su Lokiu VGPŠ vadovybė niekaip per radiją negalėjo susisiekti. Nesulaukusi žinių beveik 2 savaites, nusprendė pasiųsti į Gdynę „A" apygardos atstovą Daktarą (A. Kulikauską), Pietų Lietuvos srities vado adjutantą. Daktarą lydėjo anksčiau minėtas MGB agentas Antanas, tačiau nuo 1946 m. lapkričio mėnesio — Daktaro išvykimo datos — nebuvo gauta jokių žinių. J. Lukša, palaikydamas ryšius su BDPS, ilgai stebėjo Erelio veiksmus. Jam kilo įtarimas, kad šis gana lengvai organizuoja dokumentų gavimą, nesunkiai parūpina patalpas, lėšas ir kt. Buvo pastebėta, kad tose vietose, kur pasirodydavo Erelis, netrukus apsilankydavo MG-bistai. Dar iki suvažiavimo Markulio-Erelio dėka buvo likviduoti kai kurių apygardų vadai. Čia reiktų paminėti ir „Didžiosios Kovos" vado Žaliojo Velnio (J. Misiūnas, buvęs nepriklausomos Lietuvos pasienio policijos vachmistras) iškvietimą į Vilnių, iš kur jis daugiau negrįžo. Jo vietoje MGB įtvirtino kapt. Griežtą, kurie Žaliojo Velnio vardu per ryšininkus palaikė ryšį su „Didžiosios Kovos" apygarda. Prasidėjo daugelio partizanų areštai Vilniuje, tačiau VGPS vadovybė dar buvo nesuimta, nes MGB tikėjosi visus likviduoti 1947 m. sausio 18 d. — per Lietuvos partizanų vadų suvažiavimą. J. Lukša, jau turėdamas pakankamai duomenų apie Erelio išdavystes, įspėjo VGPŠ, o pats išvyko iš Vilniaus — neva paruošiamiesiems darbams prieš vadų suvažiavimą. Grįžęs iš apygardų, J. Lukša pateikė Ereliui klaidingą informaciją apie būsimo suvažiavimo vietą Kaune, netikrus slaptažodžius ir kt. Lukša pasakė, kad suvažiavimo vietoje turįs būti specialiame ryšių punkte, iš kurio apygardų vadai bus nukreipti į suvažiavimo vietą. Tuo jis tikėjosi išvengti priešlaikinio suėmimo, nes Hektoras Lukšai buvo palikęs ryšių punktus per Lenkiją, telegramų dešifravimo raktą. Likvidavus Lukšą, visi ryšiai būtų Erelio, taigi ir MGB rankose. Įspėjus vadus, jie visi pasitraukė iš Vilniaus. Pats apygardos vadų suvažiavimas įvyko 1947 01 12 d., t. y. šešiom dienom anksčiau, negu buvo informuota Ereliui. Suvažiavimo metu buvo nutarta VGPŠ vadovybę įkurti „Tauro" apygardoje ir tuojau pat atsisakyti BDPS vyr. komiteto nario Erelio „paslaugų". J. Lukša buvo paskirtas „Birutės" rinktinės vadu su centru Kaune. Šiame mieste jam buvo pavesta pasirūpinti vietą ir vyriausiems partizanų judėjimo organams.

J. Lukšos paskelbti klaidingi duomenys apie būsimą suvažiavimo vietą suvaidino savo vaidmenį — 1947 01 18 d. didelės MGB pajėgos veltui nardė apie suvažiavimo vietą, kartojo slaptažodžius, bet niekas iš to neišėjo. Tuo būdu ginkluotos rezistencijos pajėgos išvengė susirėmimų su MGB. Tačiau daugelyje kitų Erelio dešifruotų vietovių vyko kautynės tarp MGB būrių, sribų iš vienos pusės, partizanų — iš kitos. J. Lukšai įspėjus, nemaža Lietuvos apygardų išsivadavo iš MGB nagų. Sekėsi dar ir toms apygardoms, kurios dar neturėjo stipresnių ryšių su Vilniumi. Tai — „Algimanto", 3 LLA (Lietuvos Laisvės Armija), Žemaičių. Labiausiai nukentėjo „Didžiosios Kovos" ir „Vytauto" apygardos. Jos buvo dar ilgai Erelio klaidinamos. „Vytauto" apygarda buvo įspėta apie išdavystę. Tačiau Ereliui, prisidengus kitu slapyvardžiu, pavyko su vytautiečiais užmegzti ryšį. O be to, vadovybė jų atsargumo dėlei buvo numačiusi palaikyti ryšius tik su ginkluotomis dalimis, apeinant tarpines grandis. Dėl to Ereliui pavyko 1947 m. rugpjūčio mėnesį atsivilioti į Vilnių Lietuvos Siaurės srities partizanų vadą Žalgirį ir „Vytauto" apygardos vadą — Žaliaduonį. Tik laimingo atsitiktinumo dėka jiems pavyko išvengti MGB pinklių. Netrukus Žaliaduonis parašė laišką Žvejui (tuo metu ėjusiam VGPŠ Viršininko pareigas), kuriame parašė apie pasalą Vilniuje, gailėjosi, kad dėl ryšių stokos nebuvo bendradarbiaujama, pareiškė, kad nuo šios dienos jie bendradarbiaus su VGPS.

Visai kitoks likimas ištiko „Didžiosios Kovos" apygardą. Iš pat pradžių ji labai stipriai pakliuvo į MGB pinkles. Erelis kovotojams net vadą buvo parūpinęs. Partizanai patyrė smūgį po smūgio ir visiškai nusilpo. Be to, šios apygardos teritorijoje tam tikrą vaidmenį suvaidino ir nacionalinė jos gyventojų sudėtis. Be lietuvių, čia dar gyveno rusų, lenkų ir kitų tautybių žmonių. Užsitęsus bolševikinei okupacijai, partizanai pradėjo ieškoti pagalbos užsienyje. „Tauro" apygardos vadas 1947 m. kovo mėn. pasiuntė J. Lukšą su palyda patikrinti ryšių punktus ir išaiškinti, kur dingo Daktaras, ir Hektoras. Be to, dar buvo duotas įpareigojimas nustatyti tvirtesnius ryšius per Lenkiją su Vakarais. Lukša Daktaro Gdynėje nerado. Jis MGB agento dėka greičiausiai buvo pakliuvęs į pasalą. Atsitiktinai sutikęs Hektorą, Lukša įspėjo apie Erelio išdavystes. Taip vėl buvo grąžinti ryšiai su užsieniu, atimti iš MGB nagų.

Vėliau J. Lukša ne kartą važinėjo į užsienį kaip Krašto rezistencijos įgaliotinis su Vyriausiuoju Lietuvos Išlaisvinimo Komitetu (VLIK), siekė, kad kuo greičiau būtų suteikta pagalba kovojantiems partizanams. 1948 m. Vokietijoje jis rado Hektoro įkurtą BDPS atstovybę, kuri tuojau pat buvo uždaryta, nes BDPS Lietuvoje dėl Erelio išdavystės neegzistavo. Todėl jo vietoje buvo įkurtas LLKS.

J. Markulis-Erelis žinojo, kad už savo „žygdarbius" anksčiau ar vėliau teks sumokėti ir netrukus dingo iš horizonto — paliko net Vilniaus universitetą, kur, kaip anksčiau minėta, dirbo Anatomijos katedros vedėju. Partizanams jo surasti nepavyko. Kaip teigia „Lietuviškoji tarybinė enciklopedija" (7 t., p. 258), Juozas Markulis 1948—1954 metais tobulinosi TSRS MA Fiziologijos institute Leningrade. Vėliau ir toliau dėstė Vilniaus universitete (buvo patologinės anatomijos ir patologinės fiziologijos katedros vedėjas).

Pabaigai noriu pacituoti kai kurias J. Lukšos mintis iš knygos „Partizanai": „Erelio išdavikinė veikla buvo didelis stabdis Lietuvos rezistencijos organizaciniame susicementavime. Šiandien sunku nustatyti, kurioje srityje Juozas Markulis-Erelis labiau nusipelnė — anatomijoje ar rezistencijos žlugdyme. Mano manymu, pastarieji jo nuopelnai žymiai ženklesni".

Gintas JOSVAINIS

POKARIO REZISTENCIJA LIETUVOJE

(ATKELTA IŠ 3 PSL.)

kaimų gyventojai. Kai kuriose vietose saugumiečiai veikė partizanų vardu, siekdami gyventojų tarpe sukelti nepasitikėjimą. Tokiais atvejais tariami „miškiniai" terorizavo kaimiečius, žudė piliečius, lojalius Tarybų valdžiai, o tuos, kurie juos priimdavo kaip savus, suimdavo. Saugumo tikslas buvo supjudyti gyventojus, pasėti nepasitikėjimą, o partizaninį judėjimą paversti banditizmu. Todėl kiekvieną vandalizmo atvejį, priskirtą partizanams, reikia vertinti labai atsargiai, kruopščiai tikrinant faktus ir aiškinantis vietoje.

Sunku surasti Lietuvos istorijos puslapį, labiau tragišką už šiuos pokario pasipriešinimo metus. Partizanų lavonai buvo mėtomi miestų ir miestelių aikštėse, spjaudomi ir spardomi net ir po mirties. Juos buvo draudžiama laidoti kapinėse. Kiek jų susisprogdino, nusišovė, buvo žiauriai nukankinti. Iki 1948 m. dar buvo vilčių sulaukti pagalbos iš Vakarų, o vėliau ir to nebeliko. Bet jie vis tiek laikėsi, žuvo ir tiek metų buvo paniekinti. Ši jų auka ir yra giliausia rezistencijos prasmė. „Garbė, didvyriams, žuvusiems už Tėvynę, Garbė Tėvynei, jeigu už ją yra kam žūti" (J. Tumas-Vaižgantas).

Parengė Vytautas ŽUKAS

Dukrele, ir tu mano keliais

Tėtis buvo savanoris, tad 1940 metais, užėjus sovietų kariuomenei, buvo suimtas ir išvežtas į Panevėžio kalėjimą. Grįžo tik 1942 m., dvi savaites pėsčias ėjęs iš Panevėžio į Prienus. Po to ilgą laiką gulėjo lovoje, nes buvo labai iškankintas ir sutinęs.

Gerai atsimenu, kaip atėjo atsiprašyti Prano Kazlausko bendrininkai, tarp kurių buvo ir Stasys Danulevičius. Tėtis pasakė: „Aš jums viską doyanoju. Nenoriu, kad kentėtumėte taip, kaip aš kentėjau ir kad pamatytumėte tai, ką aš mačiau." Tačiau neilgai džiaugėmės ramybe. Kai vėl užėjo rusai, tie patys žmonės antrąsyk pardavė tėvelį. Ir vėl areštas, vėl krata. Atsimenu, net puodus išmaišė. Viską iškratę, išsivedė tėvelį, o mums liepė niekur neiti ir niekam nieko nepasakoti.

Mokiausi pradinėje mokykloje. Iš kažkur parsibastęs Pranas Kazlauskas tapo mokyklos partorgu. Gerai pamenu, kaip jis su savo trumpa koja atšlubavo į mūsų klasę, atsisėdo į suolą ir liepė mokytojui Karpavičiui iškviesti prie lentos geriausią mokinę. Mokytojas pakvietė mane. Tada Kazlauskas ir klausia: „Ar čia to Kazio Babravičiaus duktė?" Sulaukęs teigiamo atsakymo, Kazlauskas liepė sėstis. Man buvo taip skaudu, taip suspaudė širdį, kuo aš kalta, jeigu jie priešai. Širdyje kilo neapykanta.

Mokykloje rengėme Spalio revoliucijos dienos minėjimą. Mokytojas Karpavičius mane išmokė eilėraštį:

Revoliucijoje spalio, pasisėmus
vaiai galios,
Lietuva — Tarybų žemė —
antrą kartą šiandien gema...

Man jį besakant, Kazlauskas pasikėlė ir liepė nulipti nuo scenos, sakydamas, kad priešo vaikas negalįs pasirodyti scenoje. Niekas negali įsivaizduoti, kokia man buvo gėda! Eidama ašarojau visą kelią, o parėjus apsikabinau mamos kojas ir verkiau, verkiau... Tada mano širdyje gimė antroji neapykanta visiems tokiems kaip Kazlauskas. Nuo tos valandos aš nekenčiau visko, kas raudona. Ir daugiau nedavau į jokius pasirodymus...

1947 m. vasario 16 d. buvo mano brolio Juozo vestuvės. Atėjo du enkavedistai: vieną jų šaukdavo „pypke", o antrasis — Naidionovas. Tuomet juos gerai pavaišino, ir jie išėjo. Po vestuvių mes su broliene ėjome į miestą. Miesto sode pamačiau per tiltelį ateinančius man jau pažįstamus enkavedistus. Aš lyg susvyravau, lyg norėjau bėgti, bet brolienė sulaikė, sakydama, kad gal jie taip kur eina. Priėję prie mūsų, sustabdė, paklausė pavardės. Mes pasisakėm, ir tada brolienei liepė eiti namo, o man su jais. Tai buvo paskutiniai mano žingsniai laisvėje.

Tardė, mušė, kaip norėjo, taip kankino. Rovė plaukus, galvą daužė į sieną, liepdami parodyti žemėlapyje, kur Miškapievėje yra banditų bunkeris. Jei būčiau žinojusi, nesu tikra, ar būčiau iškentusi. Aš nieko negirdėjau apie tai, tad kentėjau, lyg tas šunelis, sukandusi dantis... Tiesa, dar buvo paėmę mano poezijos knygelę, kurioje buvau nupiešusi trispalvę vėliavėlę. Kiek palaikę, mane išvežė į Kauną. Buvau vienintelė mergina tarp vyrų, suimtų pagal tą patį straipsnį. Atvežę, vyrus surikiavo, o mane paliko. Aš galėjau apeiti mašiną ir nueiti, bet greitai sumečiau: „O kur aš dingsiu? Jeigu paims mamą, kankins ją taip, kaip mane..." Priėjau prie kareivių ir paklausiau: „O kur man eiti?"

...Kai atsibudau, pajutau, kad guliu ant kažkokių daiktų. Pradėjau garsiai verkti, ir atidaręs duris sargybinis paklausė, kas atsitikę. Aš paprašiau, kad paleistų, nes man labai baisu. Jis nusijuokė ir pasakė: „Nėra čia ko bijot, nieks tavęs iš čia nepavogs". Taip iki ryto ir prasėdėjau, visąlaik jausdama aplink šmirinėjančius kažin kokius gyvius. Kai prašvito, apžvelgiau savo „palocius". Pro langą prasiskverbusi šviesa nušvietė medinius gultus, kuriuose buvo prikrauta kruvinų čiužinių, o pakampiais lakstė pelės.

Štai čia leisdama savo dienas, pamačiau tėvą. Jis jau buvo nuteistas dešimčiai metų ir sėdėjo etapinėje kameroje. Langai buvo beveik vienas prieš kitą, ir gerai girdėjau, kaip tėtis pasakė: „Nesitikėjau, dukrele, kad ir tu nueisi mano keliais. Būk tikra lietuvaitė, neiškeisk Lietuvos. Stiprybės, drauguže". Daugiau tėčio nemačiau. Po to niekas manęs nešaukė, niekas nieko nesakė. Atrodė, kad buvau visų pamiršta. Vienintelis žmogus, kurį matydavau, buvo valgį atnešantis sargybinis.

Po dviejų savaičių mane išvedė pro kalėjimo vartus, pasodino į sunkvežimį ir nuvežė atgal į Prienus. Bevažiuojant prakalbino toks Sodaitis ir paprašė: „Sese, jeigu tave paleis, nueik į mano namus Nuotakų kaime ir pasakyk mano mamai, kad esu gyvas".

Kai mane atvedė į dabartinio restorano rūsį, kur vyko tardymas, išgirdau to paties vyriškio dejones. Matyt, už sienos taipogi tardė, nes girdėjosi, kaip jis šaukė: „Ką jūs darot, juk man panages skauda!" Jis taip rėkė, kad negalėjau klausytis ir apalpau. Tą naktį manęs taip ir netardė, nes pastoviai alpdavau. Man atrodė, kad mano skausmas — ne skausmas, palyginus su tuo, ką kentė Sodaitis.

Tardymai vyko kiekvieną naktį. Pagaliau aš su viskuo sutikau ir pasirašiau, nes nepajėgiau daugiau kentėti: kaklą daužydavo šautuvo „sampalais", nurovė beveik visus plaukus.

Po to mus visas išvežė į Kauną. Mane įgrūdo į kriminalinių kalinių kamerą. Ten jų buvo apie tris dešimtis, bet greitai susidraugavom, dalijomės maistu, niekas nieko nelietė, ir jos labai užstojo mane. Po kiek laiko mus, suimtas pagal tą patį straipsnį, išvežė į Vilniaus Lukiškių kalėjimą. Prižiūrėtojai mus vadindavo „osobaja kamera", nes kai paleisdavome iš ketvirto aukšto „namordniką" (dėžę, kuri būdavo ant kiekvienos kameros lango), ši, keldama siaubingą triukšmą, lėkdavo žemyn ir užkabindavo kitas. Už tai bausdavo karceriu, bet mums jau niekas nebuvo baisu.

Vieną kartą paskelbėme badо streiką (prieš tai mus buvo nubaudę už meldimąsi). Penkias paras išbadavom, o paskui mus išvedė į ligoninę. Ten kišo į nosį zondus ir pylė kažkokią tyrę. Nesileidome, bet prižadėjome valgyti.

Gegužės mėnesį mus visus pašaukė pasirašyti, kad esame nuteistos. Kas teisė, nežinau, nematėme. Nors gavau 5 metus, bet nepasirašiau.

Lukiškėse mus pralaikė dar pora mėnesių. Pagaliau atėjo diena, kai liepė pasiruošti etapui. Po pietų iššaukė, susodino į mašiną ir išvežė. Atmenu, kai vežė pro Aušros Vartus, visos kuždėjome: „Motinėle švenčiausia, palaimink mus". Paskui susodino į Maskvos persiuntimo punktą, kur vėl sumetė su kriminalinėmis, ir tada pamatėme baisybę, netikėjau, kad taip žemai gali pulti žmogus.

Po poros dienų mus išskyrė, o po poros savaičių susodino į traukinį ir išvežė. Atvežė į Mordovijos ATSR, davė baraką, narus ir čiužinius. Rytojaus dieną, po patikrinimo, surikiavo ir išvedė iš zonos. Lydimas šunų ir sargybos atvedė į miškus. Čia išmokome ir kirsti, ir pjauti medžius, nors niekad gyvenime nebuvome kirvio rankose laikiusios. Taip slinko dienos, mėnesiai, metai...

1952 m. vasario 17 d. surinko visas, kurioms baigėsi laikas, liepė apsirengti ir vėl su šunimis ir sargyba atlydėjo į traukinį. Labai keistai tada atrodė, kad baigę savo vargus, turėsime kažkur važiuoti. Pagaliau atvežė į Krasnojarską. Ten prabuvome tris dienas, o ketvirtą atėjo storas karininkas, iššaukė mus, susodino į mašinas, ir iškeliavome į Dobrovinską. Davė kambarius, patekau kartu su penkiomis ukrainietėmis. Neliko nieko lietuviško, tik mintys ir prisiminimai...

Rytojaus dieną davė po 5 rb. ir paskirstė į darbus statybose. Keistai jautėmės, kai išėjusios pro duris nesutikdavome kareivių. Taip dirbome iki atlyginimo, o jį gavusios, nežinojome nei ką pirkti, nei ką valgyti. Mėsos parduotuvių vitrinose kabėjo dešros, deja,... medinės. Prisipirkusios sorų kruopų — virėm košę, kuri ir buvo pagrindinis mūsų maistas.

1953 metai. Švietė šalta balandžio saulė, dirbau statybose ir staiga — krūptelėjau nuo sirenų kauksmo. Atėjęs brigadininkas liepė visoms eiti namo ir gedėti tėvelio Stalino. Prisiminiau lagerio viršininko žodžius, kad būsiu tremtyje iki Stalino mirties. Ir Stalinas mirė. Parėjus radau verkiančią kaimynę, tik nesupratau, ko ji verkia.

Vienąsyk laimė pasibeldė ir į mūsų duris. Pašaukė mus KGB viršininkas ir, paduodamas dokumentus, pasakė, kad esame laisvi ir galime vykti, kur panorėsim.

Ada BABRAVIČIŪTĖ-KIRILIENĖ

Tarsi dykumoje

Kadaise Mozės išvesti iš Egipto izraelitai sustojo dykumoje už derlingų Galaado krašto ganyklų. Dievas įsakė Mozei pasiųsti po vyrą iš kiekvienos Izraelio giminės, kad apžiūrėtų pažadėtąją žemę. Išvaikščiojo pasiuntiniai Palestiną ir, nešdami vynuogėmis apkibusią šaką, po 40 dienų grįžo. Paklojo žvalgai vynuogienojų prie susirinkusiųjų vyresniųjų kojų ir tarė:

— Teisingai Dievas sakė, kad ši šalis medumi ir pienu teka, tačiau ne mums ji skirta. Krašto gyventojų daugiau negu mūsų, jie gerai ginkluoti, o jų miestai taip sutvirtinti, kad mums nėra ko svajoti juos paimti. Mozė išvedė mus iš vienos vergijos, o dabar atvedė į mirtį ir dar baisesnę vergiją.

Išsigando vyresnieji, sukurstė tautą ir, apsupę Mozę, pareikalavo:

— Vesk mus atgal į Egiptą, kad čia nežūtume!

Tik du žvalgai — Jozue ir Kolebas prieštaravo ir įtikinėjo, kad su Dievo pagalba jie gali nugalėti ir nueiti į pažadėtąją žemę. Įtūžusi minia ruošėsi juos užmušti akmenimis.

Užsirūstino Dievas ant izraelitų ir tarė Mozei: „Sunaikinsiu šią kietasprandę tautą, kuri matė tiek mano stebuklų ir netiki manimi. Išnyks nuo žemės paviršiaus, ir net istorijoje neliks jos vardo."

Puolė Mozė ant kelių ir maldavo:

— Nebausk, Viešpatie, savo išrinktosios tautos. Geriau nubausk mane vieną. Ką tada kalbės pagonys apie tave: baisus jų dievas, išvedė iš Egipto vergijos, kad čia dykumoje išžudytų!

Patiko Viešpačiui nuolankaus tarno malda.

— Nežudysiu, — tarė, — tačiau visai tautai reikės dar 40 metų klajoti tyruose, kol išmirs tie, kurie manimi nepasitikėjo.

Šiandien mūsų tautos padėtis yra labai panaši į šią. Esame prie taip trokštamo nepriklausomybės slenksčio. Dievo pašaukti žmonės žingsnis po žingsnio, lyg izraelitus per dykumą, ramiai, apgalvotai veda į nepriklausomybės aušrą, o valstybės vyresnieji protestuoja ir įkalbinėja, kad reikia pasilikti „Egipte", nes antraip žūtume. Ir kas už mūsų tautą permaldaus Dievą? O gal nepatikėkime vyresniaisiais, ir atsiras žmonių, kurie permaldaus Aukščiausiąjį už tuos, kurie nenori išeiti iš „Egipto".

Pasakysite — pasaka, tačiau pakartokite šią mintį tikram izraelitui. Gal jis neatkirs, bet širdyje pagalvos: „Kam pasaka, o mums šventa tautos istorija." Sakoma, kad istorija nesikartoja, tačiau iš istorijos reikia mokytis.

Jonas STAŠAITIS

● PAMĄSTYKIME KARTU ●

Ar nereikia išimčių?

Buvusiems politiniams kaliniams mokama piniginė kompensacija. Jie patys arba jų artimieji gali gauti po 50 rb. už kiekvieną lageryje išbūtą mėnesį iki bausmės pabaigos arba mirties. Nuo 1956 m. spalio mėn. (įstatymo įsigaliojimo) polit. kalinių vaikai gali gauti maitintojo netekimo pensiją už laikotarpį iki pilnametystės.

O kaip šiomis teisėmis pasinaudoti buvusių kalinių vaikams, kurių tėvai buvo suimti 1941 m. birželio 14 d. ir netrukus mirė lageriuose? Būtent tada aš trejų metukų atsidūriau su mama tremtyje prie Lapiėvų jūros, tėtis — Krasnojarsko lageriuose. Po nepilnų metų jis mirė.

Pagal dabartinius nutarimus išeitų, kad kompensacija priklauso už tuos nepilnus tėčio buvimo lageryje metus. Neatsižvelgiama, kad jis lageryje nuo represijų mirė, būdamas tik 36-erių, kad su vieniša motina aš iki pilnametystės augau bado ir šalčio glėby. Likome gyvos tik per atsitiktinumą.

Manau, kad 1941 m. represuotųjų vaikams, kurių tėvai mirė lageriuose, turėtų būti skaičiuojama maitintojo netekimo pensija už laikotarpį iki pilnametystės, nors tokio įstatymo iki 1956 m. nebuvo, arba pašalpa po 50 rb. per mėnesį iki jo įsigaliojimo.

Aldona GRIGALAVIČIŪTĖ-SIMKIENĖ

Naujas tarybinis kalendorius

ВЕЧНЫЙ КАЛЕНДАРЬ СССР

пятидневная неделя при непрерывном производстве

Названия дней	ЯНВАРЬ						ФЕВРАЛЬ						МАРТ					
Понедельник	1	6	11	16	21	26	1	6	11	16	21	26	1	6	11	16	21	26
Вторник	2	7	12	17	22	27	2	7	12	17	22	27	2	7	12	17	22	27
Среда	3	8	13	18	23	28	3	8	13	18	23	28	3	8	13	18	23	28
Четверг	4	9	14	19	24	29	4	9	14	19	24	29	4	9	14	19	24	29
Пятница	5	10	15	20	25	30	5	10	15	20	25	30	5	10	15	20	25	30
	АПРЕЛЬ						МАЙ						ИЮНЬ					
Понедельник	1	6	11	16	21	26	1	6	11	16	21	26	1	6	11	16	21	26
Вторник	2	7	12	17	22	27	2	7	12	17	22	27	2	7	12	17	22	27
Среда	3	8	13	18	23	28	3	8	13	18	23	28	3	8	13	18	23	28
Четверг	4	9	14	19	24	29	4	9	14	19	24	29	4	9	14	19	24	29
Пятница	5	10	15	20	25	30	5	10	15	20	25	30	5	10	15	20	25	30
	ИЮЛЬ						АВГУСТ						СЕНТЯБРЬ					
Понедельник	1	6	11	16	21	26	1	6	11	16	21	26	1	6	11	16	21	26
Вторник	2	7	12	17	22	27	2	7	12	17	22	27	2	7	12	17	22	27
Среда	3	8	13	18	23	28	3	8	13	18	23	28	3	8	13	18	23	28
Четверг	4	9	14	19	24	29	4	9	14	19	24	29	4	9	14	19	24	29
Пятница	5	10	15	20	25	30	5	10	15	20	25	30	5	10	15	20	25	30
	ОКТЯБРЬ						НОЯБРЬ						ДЕКАБРЬ					
Понедельник	1	6	11	16	21	26	1	6	11	16	21	26	1	6	11	16	21	26
Вторник	2	7	12	17	22	27	2	7	12	17	22	27	2	7	12	17	22	27
Среда	3	8	13	18	23	28	3	8	13	18	23	28	3	8	13	18	23	28
Четверг	4	9	14	19	24	29	4	9	14	19	24	29	4	9	14	19	24	29
Пятница	5	10	15	20	25	30	5	10	15	20	25	30	5	10	15	20	25	30

Снимокъ съ новаго совѣтскаго табель-календаря. Въ календарѣ только 360 дней. Недостающіе 5 дней, а въ високосные годы 6, объявлены внѣкалендарными праздничными днями и точное ихъ мѣсто будетъ указано позже.

Nuo ateinančių metų pereinama į ištisinę darbo savaitę, be poilsio dienų.

Reformuojant kalendorių, kaip ir anksčiau, metai skirstomi į 12 mėnesių, tais pačiais pavadinimais, tačiau mėnuo skirstomas į 6 savaites po 5 dienas. Savaitės dienų pavadinimus numatoma keisti: pirmadienis — „žvaigždė", antradienis — „pjautuvas", toliau — „kūjis", „pėdas" ir „vėliava". Šios kalendorinės dienos sudaro 360 dienų, likusios penkios, o keliamaisiais metais šešios, bus nekalendorinės švenčių dienos. Tiksli jų vieta bus pranešta vėliau.

Siūloma jų nežymėti, išskyrus dvi—tris: revoliucijos metines, Lenino mirties minėjimą, Internacionalo dienos minėjimą. Kitas galima skirti kiekvienąsyk, atskirai. Tai patogu ir todėl, kad šventę, skirtą į nemalonumus patekusio vado garbei, galima atšaukti arba... suteikti naują pavadinimą.

Naują sistemą įvesti numatoma kitais metais.

● MŪSŲ KORESPONDENTAI RAŠO ● MŪSŲ KORESPONDENTAI RAŠO ● MŪSŲ KORESPONDENTAI RAŠO ●

Neo-Lithuania po 50 metų

Pirmąsyk po 50 metų Kaune susirinko studentų tautininkų korporacijos Neo-lithuania sendraugiai. Susirinko atkurti nepriklausomybės metais aktyviai veikusią organizaciją, prisiminti gyvus ir mirusius bendramokslius, padėti gėlių prie Laisvės paminklo, korporacijos garbės narių Juozo Tumo-Vaižganto, Maironio kapų...

Švęsdami korporacijos įsteigimo 67-ąsias metines (organizacija įkurta 1922 metų lapkričio 11 d.), korporantai sugrįžo į rūmus, kuriuose gimė aibės planų, praleista daugybė studentiškų vakarų. Šiuos rūmus už įvairiais būdais įgytas lėšas pasistatė patys studentai korporantai. Teko ir dailidėmis, ir mūrininkais būti.

Nuo paskutiniojo susirinkimo prabėgo pusė amžiaus, ir korporantų gretos praretėjo, tačiau atėjusiųjų veiduose galėjai pamatyti ryžtą tęsti ne savo valia nutrauktą veiklą. Vėl buvo išrinkta taryba, mintimis pasidalijo filisteriai ir filijos (analogiškos organizacijos File lithuania narės). Paskutinysis korporacijos pirmininkas Juozas Enčeris papasakojo ne apie korporacijos džiaugsmus ir rūpesčius, bet apie Sibiro „universitetus". Toks likimas lydėjo daugumą korporantų. Tačiau negandos neužgožė pagrindinės minties: Tėvynės gerovė — aukščiausias įstatymas!

Kai, baigiantis susirinkimui, nuskambėjo „Gaudeamus", negalėjai nepritarti Senekos minčiai, kad žmogus jaunas, kol jauna dvasia.

Neo-lithuanai susitikimo metu — Tautvydo PETRIKO nuotr.

NIEKAS NEUŽMIRŠTAS

Tokia mūsų mažos tautos lemtis! Žmonės buvo naikinami, blaškomi po svetimus kraštus. Jeigu ne šios nelaimės, mūsų krašte būtų daugiau kaip penki milijonai žmonių. Bet toks jau likimas, gyvenant tarp didelių valstybių. Stiprus visada nori nuskriausti silpnąjį.

Pokario laikotarpiu Tauragėje buvo tardomi žmonės — vyrai, moterys ir net vaikai paaugliai. Tardymai vyko žiauriausiu būdu, kokį tik galėjo sugalvoti KGB budeliai. Merginai nuraudavo nuo galvos odą su plaukais, atmušdavo mėsą nuo kaulų. Užkimšdavo burną skuduru ir išrengę mušdavo guminiais šlangais iki sąmonės netekimo. Tai nukentėjusiųjų parodymai. Juos užrašė Tauragėje sudaryta komisija. Šiurpu klausantis nukentėjusiųjų pasakojimų. Tas baisus pastatas, pro kurį eidamos moterys žegnojasi, o vyrai sukanda dantis, vadinamas Šubertine.

Prieš karą tas namas priklausė žydui Šubertui. Pokario metais jį panaudojo tardymams. Taip iki šiol ir vadinamas Šubertine. Į Šubertinės kiemą atveždavo sudarkytus partizanų lavonus. Kariškus drabužius nuo jų nurengdavo, kalinės moterys juos skalbdavo. Kokiems tikslams tie drabužiai buvo naudojami, niekas nežino. Šubertinės kieme yra sumestų į srutų duobę, užkastų į buvusį šulinį apie 20 partizanų ir viena nukankinta mergaitė. Sudarėme komisiją, norėjome iškasti, bet to padaryti neįmanoma. Porą kartų per tą vietą buvo kasta kanalizacija. Rasti palaikai vėl su buldozeriu užpilti žemėmis, kaulai išmėtyti po visą kiemą. Komisija nutarė sutvarkyti kiemą ir pastatyti paminklą, o prie tardymo pastato pritvirtinti lentą su atitinkamu užrašu, rūsyje įrengti muziejų. Manau, kad tokias vietas, kur buvo kankinami žmonės, reikia išaiškinti ir skelbti spaudoje. Gal kas atsilieps iš ten buvusiųjų. Prašau visus Tauragės Šubertinėje tardytuosius atsiliepti. Rašykite, kas ir kaip jus tardė, kas padėjo, kaip vertėjo pavardė. Gal žinote nukankintų per tardymą arba kieme palaidotų partizanų pavardes. Visus žinančius ką nors apie Tauragėje buvusius tardymo namus, vadinamus Šubertine, prašome pranešti adresu: Tauragė, Melioratorių 2—40, Gediminui KATINUI, tel 5 16 25, 5 11 57.

Aplankykite Tauragės Šubertinę, kai būsite Tauragėje. Mes, Tauragės „Tremtinio" klubas, stengsimės, kad ta vieta, kur guli partizanų kaulai, būtų šventa.

Gediminas KATINAS

Kas yra kas?

Bevartydamas knygą „Liaudies gynėjų žodis" (Mintis, 1987), aptikau ir Kosto Gliko atsiminimus. Tarybų Lietuvos enciklopedijoje parašyta, kad Kostas Glikas yra soc. darbo didvyris, nusipelnęs LTSR ir TSRS žemės ūkio darbuotojas, nuo 1975 m. LTSR AT deputatas. Savo atsiminimuose jis rašo: „...Ne tik kovojome su buržuaziniais nacionalistais tais metais. Drauge su liaudies gynėjais Vytautu Kunigėliu, Jonu Plockiu, broliais Petru ir Jonu Duobiais bei kitais aiškinome žmonėms socialistinio gyvenimo privalumus. Daugelis valstiečių mums padėdavo ir pritardavo, nors dėl to rizikavo savo gyvybe. Taip reikėjo. Nesvajojom tada apie geras gyvenimo ir darbo sąlygas — džiaugėmės tuo, ką turėjome. Likviduoti nacionalistus, sunaikinti juos buvo svarbiausias mūsų uždavinys. Kad žmonės ramiai galėtų kurti savo ateitį.

1949 metais pokario klasių kova ėjo į pabaigą. Man pasiūlė dirbti Griškabūdžio valsčiaus komjaunimo organizacijos sekretoriumi. Organizavome kolūkius, juos stiprinome. Dirbome su entuziazmu — jautėsi, kad vyksta lūžis žmonių sąmonėje, kad jie patikėjo naujuoju gyvenimu. O tai buvo svarbiausia".

Kolektyvizaciją ir patį jos aktyvistą Kostą Gliką kiek kitaip atsimena Juozas Armonaitis: Jau turbūt savaitė, kai aš šioj kameroj. Sužeistoji mano koja pažliugusi pūliuose ir, nepakęsdami tokios smarvės, kaliniai šaukiasi daktaro. Įeina moteris baltu chalatu ir tuoj pat, susiraukusi nosį, liepia padidinti plyšį lango viršuje. Perkerpa tvarsčius, nuplėšia ligninus ir, nei valiusi, nei vaistų uždėjusi, apvynioja ligninu, apibintuoja ir palieka likimo valiai. Kitą dieną durininkas, pravėręs durų langelį, klausia: „Kto na bukvu V?" — kaliniai subruzdo. Kito nėra, tik aš — Vaninis. „Potgotov'a s veščami" — ir uždaro durelės. Koks gali būti pasiruošimas? Juk aš guliu ant neštuvų, taigi — visada pasirengęs visokiam išnešimui. Atėję du kareiviai nuneša mane iki laukujų durų ir pasitraukia. Matau ateina prie manęs žydas Glikas. Tas pats, su kurio motina kartu slapstėmės vokiečių okupacijos metais pas mano mokytoją. „Nu, — sako, — dabar, „persivėžės" į Griškabūdį, aš su tavim susidorosiu". Ir, pakėlęs koją, pliokšteli snieguotą čebatą ant mano išpurtusio veido (...). Po savaitės įeina į kamerą uniformuota moteris ir sako man: „Budem rezatj nogu". Paguldo ant stalo, pririša. Girdžiu, šneka: „Spirit, spirit". Nešina puoduku, prieina moteris ir liepia: „Otkroj rot". Aš tyliu sukandęs dantis, o jie žnyplėm mane pražiodina ir supila alkoholį. Tada užsnūstu ir viskas aplink išnyksta. Atgavęs žadą, paliečiu rankomis koją — nupjauta iki pusės šlaunies. Operacija daryta visai nieko neišmanančio praktikanto. Jiems, čekistams, svarbu nupjauti puvinį, kad aš likčiau gyvas ir jiems ką nors papasakočiau...

Dvyliktą dieną po operacijos įėjo korpuso budintis su mano byla rankose ir įsakė: „Pasiruošk". Aš supratau, kad dabar mane parveš į Griškabūdžio utėlyną, kur tardymo metu gyviems gyslos pešiojamos, kur kaliniai išduoda arba miršta...

Dabar apie tardymo eigą: nakties metu mane imdavo mušimu. Kartais prisidėdavo ir Glikas. Anksčiau jis buvo KGB tardymo vertėjas, stribų vadeiva, o dabar — konvojų viršininkas. Pagal kalinių pasakojimą, jis, beslampinėdamas po kaimus, užėjo ant dienavojančių miškinių ir buvo sužeistas. Kadangi aš buvau kaltinamas kaip to krašto rezistencijos dalyvis, tai Glikas įtarė, jog ir aš ten buvau. Gal todėl jis su didžiausiu įtūžiu mėgavosi mane kankindamas. Jie mane mušė metaliniu rimbu, čebatuota koja primynęs laikė, kai kiti mušdavo... Aš turėjau vieną privalumą — buvau išsekęs, silpnas. Tad greitai netekdavau sąmonės. Pastebėję, kad jų pastangos eina šuniui ant uodegos, jie apliedavo mane vandeniu, o kai atgaudavau sąmonę, kartodavo savo: kaip kamuolį vienas kitiems paspiria. Pagaliau jiems nusibodo ta terlionė...

Gali susidaryti įspūdis, kad tokie išmėginimai teko kokiam nors ginkluoto pasipriešinimo organizatoriui ar vadovui. Anaiptol. Baigiantis karui, Juozas Armonaitis slapstėsi, vengdamas patekti į frontą. Bijodamas, kad nenukentėtų artimieji, pasitraukė iš gimtojo sodžiaus. Stai ir visas detektyvas. Gal pasakysite, deputate Glikai, kuo gi nusikalto jaunuolis nuo Sakių?

Tautvydas PETRIKAS

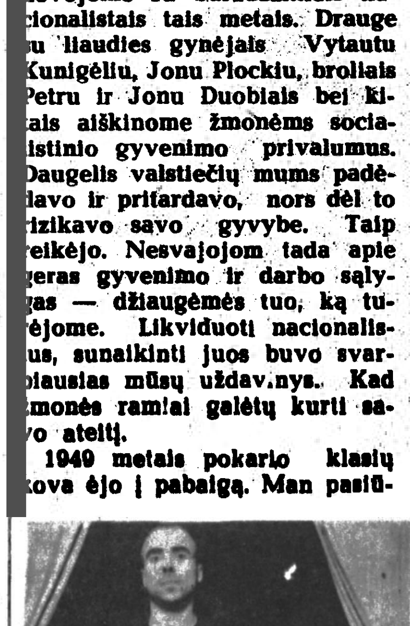

Juozas Armonaitis

KRETINGOS KENOTAFAS

Kenotafas, gr. kenotaphion,— tuščias kapas, kurį senovės graikai supildavo negrįžusiajam iš jūros ar kitaip dingusiajam.

Kur tavo kaulai, XX a. verge,
verkaus išblaškyti,
ir kas surinks juos ligi paskutinės Viešpaties dienos?..
(B. Brazdžionis)

Šią vasarą atvykau į Kretingą aplankyti garsaus pamokslininko, botaniko ir liaudies mediko Tėvo Ambrozijaus-Jurgio Pabrėžos kapo. Už senųjų kapinių vartų net stabtelėjau iš nuostabos. Priešais restauruojamą šv. Jurgio koplyčią dunkso nedidukas, bet savo paprastumu nepaprastas paminklas — LIETUVIŲ TAUTOS KANČIŲ ATMINIMUI. Ant žemutės juodos granitinės pakylos kryžmai padalyta akmeninė širdis. Atpjautosios dalys taip įtvirtintos, kad sudaro širdyje kryžių. Mirtis ant kryžiaus galingoje Romoje buvo žiauriausia tik vergams ir perėjūnams taikoma bausmė, Vienintelis Kristaus kryžius tapo ne tik kančios, bet ir prisikėlimo ženklu. Jame telpa ir Lietuvos kelias į prisikėlimą.

Tauta be inteligentijos — kaip be širdies. Mirusi. Mes, gimnazistai, turėjome būti ta širdimi. Prisimenu poeto A. Miškinio eilutes:

Tave papuošt žadėjome,
Kaip tikrą savo seserį:
Esi pačiam žydėjime
Ir pačiame pavasary.

Koks tragizmas! „Papuošt žadėjome" —ir papuošėme kryžiumi padalyta širdimi. Kenotafais nusėta Lietuva ir tremtinių keliai. Kryžių tauta nežus, „nes kryžius gyvatą žadėjo" (Maironis).

Einu į Kraštotyros muziejų. Noriu sužinoti, kaip atsirado paminklas. Kultūros skyriaus vyr. metodininkas Julius Kanarskas pasakoja, kad tai Kretingos Sąjūdžio iniciatyva.

Pernai per Vėlines šį paminklą pašventino klebonas Bernardas Talaišis. Rajono vyr. architektas Edmundas Giedrimas į paminklo ansamblį įkomponavo ir koplyčią. Tai XVII a. statinys. 1944 m. spalio 10 d. Raudonosios armijos buvo sugriautas. Atstatytos koplyčios sienose bus įrašyta žuvusiųjų nuo raudonojo teroro kretingiškių, jei tilps — visų žemaičių, pavardės.

Paminklas padarytas ne visai pagal projektą. Buvo numatyta išpjauti Lietuvos kontūrus. Ieškota akmens, sutarta su Gargždelių liaudies meistru Orvydu. Neilgai trukus salantiškiai pas meistrą atvežė širdies formos akmenį. Skulptorius ir architektas sumojo, kad pati Lietuvos gamta sukūrė šedevrą. Beliko tik paženklinti kryžiumi.

Garsusis akmenų muziejaus savo sodyboje įkūrėjas skulptorius Orvydas, baigęs paminklą, užmerkė akis.

Jonas STAŠAITIS

NAUJAMIESČIO TRAGEDIJA

● 1989 m. lapkričio 11 d. netoli Naujamiesčio (Panevėžio raj.) karaimų kapinių pakelės griovyje rastos trys partizanų kapavietės — šešių žmonių palaikai: Januškos Juozo, Jono, Druseikos Stepono, Balčikonio Jono, Jono, Kudoko Jono, Kazio, g. 1919 m., Kulikausko Leono ir vieno pavardė nežinoma. Kapus padėjo atrasti vietiniai gyventojai ir giminės, Tremtinių klubas ir Sąjūdžio rėmimo grupė. Lapkričio 18 d., šeštadienį, karstai su palaikais, paskendę gėlėse, nulydimi į bažnyčią, o po gedulingų pamaldų į kapines. Garbingų partizanų palaikai nuleidžiami į kapą, skamba gedulingos giesmės, Tautos himnas. Šviesa ir Tiesa telydi mūsų žingsnius...

Antanas SIMĖNAS

IR SŪNAUS NEPAGAILĖJO

Buvęs Garliavos „liaudies gynėjas" Edvardas Burneika nepraranda vilčių, kad už jį demaskuojančias žinias „Tremtinio" redaktoriui bus iškelta baudžiamoji byla. Nę pirma kartą įsižeidžia. Kolektyvinėje publikacijoje „Kaip pasiklydo tiesos ieškotojas" („Tiesa", 1988 06 15) kartu su buvusiais stribais, dabartiniais LTSR AT deputatais K. Gliku, S. Lisausku, A. Viršuliu kritikavo rašytoją Romą Gudaitį už straipsnį „Mes — iš peršautų dainų krašto". Paskutinėje pastraipoje jie rašo: „Mes buvę liaudies gynėjai, didžiuojamės, kad tai apie ką jaunystėje svajojome ir už ką kovojome, tapo realybe".

Kokios E. Burneikos svajonės tapo realybe — paaiškės, dirstelėjus į 1960-uosius.

Trylikametis berniukas, atvykęs iš Marijampolės (buv. Kapsuko) internatinės mokyklos į Kauną, baikščiai stebi savo tėvų Irenos ir Edvardo Burneikų teismo procesą. Motina iš nevilties peršovė tėvą. E. Burneika vengė mokėti alimentus, tyčiodavosi, tačiau teisme išsigynė. Motinai teko 7-eri metai laisvės atėmimo. Sūnų vėl priglaudė internatas, nes tėvui jo nereikėjo.

Gyvi tėvai už vaikų išlaikymą internate turi mokėti. Deja, E. Burneikos sūnus nuolat girdėdavo, kad tėvas už jį nemoka. Berniukas labai gerai mokėsi, todėl mokyklos vadovybė nutarė jam padėti — parengė dokumentą, kad būtų atleistas nuo mokesčio. Reikėjo E. Burneikos sutikimo, bet sūnaus atvežtą dokumentą jis atsisakė pasirašyti. Pažadėjo mokėti. Deja. Berniuko iš internato nevarė, taip jis ir baigė mokyklą. Tik iškilmių diena jam buvo skaudi — teko grąžinti atestatą, nes už mokslą nesumokėta. Laimė, kad po kelių dienų grįžęs internato direktorius Valentinas Spurga, vėliau tapęs švietimo ministru, viską sutvarkė ir atestatą jaunuoliui įteikė.

Vėliau internato auklėtinis Burneika įsidarbino, baigė aukštosios mokyklos vakarinį skyrių. Šiuo metu — inžinierius išradėjas. Bendradarbiai apie jį atsiliepia kaip apie taktišką, talentingą inžinierių, didelį Lietuvos nepriklausomybės šalininką, aktyvų sąjūdininką. Sąmoningai nerašiau jo vardo — gal bus nemalonu dėl tėvo. Tačiau jis tik nusišypsojo: „Aš neturiu tėvo, Edvardo Burneikos nuotykiai manęs nejaudina".

Galbūt E. Burneika nevertas ir visuomenės dėmesio. Bet juk jis pats prašė prokuratūros apginti jo garbę ir orumą. Taigi ir padedame atskleisti buvusio stribo, dirbusio net KPI, tikrąjį veidą. Belieka tikėtis, kad prokuratūra padės Marijampolės internatinei mokyklai atgauti įsiskolinimą.

Povilas VARANAUSKAS

ŠALIA MŪSŲ ŽUDIKAS

Virbalienės Elenos, Juozo, gyv. Panevėžyje, Basanavičiaus 3—102, du broliai 1944 metais išėjo į frontą. Vienas grįžo invalidas, nutraukta koja, o antrąjį — Bitaitį Juozą, Juozo, gim. 1924 m., 1945 m. vasarą grįžtantį iš kariuomenės ir einantį nuo traukinio nekaltai nušovė Ernastro Žirgino vadovaujami „liaudies gynėjai" (skrebai). Tada nušovė ir dar du vaikinus — Pakalnį Igną ir Strimelę Juozą. Juos nušovė Ernastras Žirginas iš Pakruojo raj. Diržių kaimo, dabar gyvenantis Panevėžyje, Aukštaičių 66—21. Pamatęs, kad per klaidą nušautas žmogus, atvertęs Juozo Bitaičio lavoną, sušaudė jo veidą, kad nebūtų galima atpažinti.

Netoli tos vietos, kur buvo nušauti šie žmonės, to kaimo gyventojai rado Juozo Bitaičio sudraskytus dokumentus. Vienas skrebas nurengė kariškus rūbus. Tai padarė Skirvainis (vardas ir gyvenamoji vieta nežinoma).

Apylinkės pirmininkui (seniūnui) Žirginas liepė suvaryti žmones, kad užkastų nušautųjų lavonus. Po to visi aštuoni skrebai gėrė pas apylinkės pirmininką Kurlį visą dieną. Sesuo Bitaitė-Virbalienė Elena norėtų, kad Žirginas parodytų, kur užkastas jos brolis.

Apie šį atsitikimą gali paliudyti Staselienė Vlada, Jono, gyv. Pakruojo raj., Stadvilių km., Masiulis Antanas, Antano, gyv. Pakruojo raj., Stegvilių km. Karolio Poželos kolūkyje, Lapinskienė Sicilija, Klemenso, gyv. Panevėžyje, Kapsuko 47.

Mes, Panevėžio krašto tremtinių komitetas, smerkiame tuos žmogžudžius ir reikalaujame teisingumo.

Pagal E. Virbalienės pasakojimą
Antanas ŠIMĖNAS
Tremtinių sąjungos tarybos narys

OKUPANTŲ DARBELIAI

Rusų kareiviai 1945 m. liepos 6 d. Lazdijų apskr., Kapčiamiesčio ir Veisiejų valsč., kaimuose sudegino daug sodybų. Atsimenu: Dainaviškėse — Milčių, Paveisiejuose — Sorakų, Petraškuose — Ivaškų.

Labiausiai įsiminė Juozo Sorako šeimos tragedija. Jo sodyba buvo Kapčiamiesčio valsč., prie pat Veisiejo ežero. Vidurinysis Sorako sūnus Juozas, pastebėjęs link trobų slenkančias kareivių grupeles, sunerimo ir, paspartinęs žingsnį, pasileido nuokalne. Belikus pušimčiui metrų nuo namų, jį okupantai nušovė. Vyresnysis sūnus Vincas tuo metu buvo kambaryje ir, nežinodamas kur dingti, įlindo į bulvių rūsį po grindimis. Kambaryje liko abu senieji Sorakai su sūnumi Povilu ir dukra Gabrine, kitame kambaryje — trys Vinco mažamečiai ir visiška neregė sunki ligonė žmona. Kareiviai, nedarę kratos, išvarė juos iš namų. Ištraukė iš lovos ligonę ir vaikučius — 6-erių Albinuką, 4-erių Onutę ir 2 metukų Vytuką. Neleidę jiems pasiimti jokio drabužėlio nei kąsnelio, padegė sodybą. Namas, tvoros ir klojimas suliepsnojo kartu. Liepsnos ir dūmų kamuoliai buvo priedanga Vincui, iššokusiam į lauką per šonines duris. Dūmai gaubė ežerą, tad Vincas nepastebėtas prišliaužė prie vandens ir paniro, įlindęs tarp tankių nendrių. Vos bepajėgdamas kvėpuoti, vandenyje išbuvo iki sutemų. Kareiviai kitoje namo pusėje gėrėjosi ugnimi ir nepamatė bėglio. Sudegė skąsmingai žviegdamos kiaulės ir neįprastai staugdamas šuo. Sudegė maistas, drabužiai, baldai ir visa kita, kas buvo trobesiuose.

Netrukus nusivarė visą šeimyną prie nušautojo. Atvarė ir kaimynus... Norėjo padegti kaimyno Vinco Žagunio sodybą, bet šis mokėjo rusiškai ir maloningiausiais žodžiais prašė, kad leitenantas pasigailėtų. Atsiklaupęs bučiavo net kojas. Šiaip taip atsiprašė, ir sodyba liko nesudeginta. Pažeminimus kentė ir kiti prieš ginkluotus atėjūnus. Tiesa, Sorakų moteris su mažamečiais paleido. Senąjį Soraką ir jo sūnų Petrą nusivarė ir uždarė į kalėjimą. Po metų senukas grįžo, o sūnus Petras „dingo be žinios".

Vincas KARSOKAS

PRIVILEGIJUOTAS KARINIS NUSIKALTĖLIS

Mes, Tremtinių sąjungos nariai, esame pasipiktinę, kad privilegijos teikiamos buvusiems nusikaltėliams. Kalbame apie Ramanauską Vytautą, Jono, g. 1930 m. Rokiškio apskr., Pandėlio valsč., Bagdanavo km., gyv. Panevėžyje, Ramygalos 59.

Jis, dirbdamas „liaudies gynėju" (skrebu) Vabalninke, būdamas komsorgu 1949 metais padarė sunkų nusikaltimą. Girtas su dviem savo „sėbrais" išprievartavo moterį ir nušovė. 1950 m. liepos 15 d. už šį nusikaltimą Aukščiausio teismo pagal 16—59 ^{3} straipsnį nuteistas 25 metams, bausmę atliko Archangelsko srityje. 1969 metais pagal amnestiją iš bausmės atlikimo vietos paleistas.

Dabar jis gauna veterano pensiją ir naudojasi veterano privilegijomis. Dirba „Ekrano" gamykloje. Prieš trejus metus lengvatinėmis sąlygomis iš „Ekrano" profsąjungos gavo paskyrą lengvajai mašinai, kurią tuoj pat pardavė. Be eilės pasistatė garažą, naudojasi įvairiomis lengvatomis. Kiek mums žinoma, veterano statusą gavo Panevėžio saugumui rekomendavus. Panevėžio dori žmonės tuo pasipiktinę ir reikalaus, kad privilegijos jam būtų atimtos, nes tai prieštarauja dorovei ir sąžinei.

Dar daug kas naudojasi tokiomis lengvatomis. Tremtinių sąjunga pasisako prieš tokias privilegijas. Mūsų manymu, privilegijos gali būti teikiamos tik tiems, kurie kovėsi fronte, tapo invalidais, bė to, darbo invalidams ir daugiavaikėms šeimoms. Reikia panaikinti uždaras parduotuves ir bufetus, užsakymų stalus, tada sumažės ir spekuliacijos.

Tremtinių sąjungos
Panevėžio skyriaus taryba
1989 11 30

ATSILIEPKITE!

● Kostas BURKEVIČIUS, Igno, g. 1905 m. Biržų apskr., Saločių valsč., Kemenų kaime. 1945 m. rudenį suimtas ir nuteistas 10 metų kalėti. Kalėjo Vladivostoke, vėliau Irkutsko srityje. Mirė 1952 06 26. Žinančių apie jo likimą ieško Antanas BURKEVIČIUS, Panevėžys, Klaipėdos 108-17, tel. 2 12 63.

● Eleonora HANUSEVIČIŪTĖ-BUCEVIČIENĖ, g. 1883 m. Židikų valsč., Uknikų apyl. Mokytoja. 1941 06 14 išvežta iš Varnių valsč., Beržės kaimo. Žinančių apie jos likimą ieško anūkė Nijolė BUCEVIČIŪTĖ-ZARUKIENĖ, Kaunas, V. Mozūriūno 8a—1.

● Vincas MACKELIS, Petro, g. 1909 09 01. Gyveno Vilkaviškio raj., Veizbūniškių kaime, seniūnas. 1944 m. rugpjūčio mėn. suimtas. Manoma, kad kalėjo Vorkutoje. Žinančių apie jo likimą ieško duktė Teresė PUČINSKIENĖ, 234270 Vilkaviškis, Beržų 23.

● Pranas MACIULEVIČIUS, Juozo, g. 1908 m., Kaišiadorių raj., Darsūniškio kaime. Šaulių būrio vadas, savanoris. 1944 m. buvo pašauktas į sauguma ir negrįžo.

● Vytas MARČIULIONIS, Jurgio, partizanas, slapyvardis — Viesulas ir Jonas MARČIULIONIS, Jurgio, partizanas, slapyvardis — Audronis. Abu kilę iš Prienų raj., Pakuonio kaimo. Daugiau žinių apie šiuos žmones laukia Janina GRYBIENĖ, Kaunas, Mickevičiaus 56—22.

● Bernardas DRULIA, Vinco, g. 1907 m. Suimtas 1944 m. Rumšiškių valsč., Pašulių kaime. Kaišiadorių valsč., Lomenių kaime uždarytas gyventojo Maksimo lauko rūsyje buvo kankinamas. Manoma, kad ten arba Kaišiadoryse nužudytas. Žinančių apie jo likimą ieško Algimantas DRULIA, 233000 Kaunas, Pergalės 31—101, tel. 22 08 04.

● Bronius NARBUTIS, uteniškis, kalėjo Intos lageryje, 3-čiame olpe (odelny lagerny punkt). Likimą draugo ieško buvęs Intos lagerio kalinys, Viktoras KAVOLIŪNAS, Trakų raj., Aukštadvaris.

● Jurgis MICKŪNAS, gyveno Troškūnų valsč., Uminų kaime (netoli Surdago), dirbo geležinkelyje. 1945 m. rugpjūčio ar rugsėjo mėn. išėjo į darbą ir negrįžo. Buvo gautas laiškas iš Magadano srities, vėliau pranešimas, kad mirė. Žinančių apie jo likimą ieško Jonas MICKŪNAS, Panevėžys, Žemaičių 37—23.

● Bronė MIKALKĖNAITĖ, manoma, kad kilusi iš Rokiškio. Jos ieško buvęs Krasnojarsko lagerių kalinys Vilius RUKŠĖNAS, 235306 Panevėžys, Žibučių 9.

● Povilas BRŪZGA, Motiejaus g. 1919 m. Kauno raj., Garliavos valsč., Ražiškių km. 1946 m. vasario 16 d. nužudytas miške ir niekintas savaitę aikštėje prie Garliavos bažnyčios, kol užkasė patvoryje prie evangelikų bažnyčios. Tuo pačiu metu buvo sušaudyti ir jo bendražygiai: Bernardas ir Vladas Vasiliauskai, Senavos mokytojas Antanas Židonis. Palaikai iš patvorio dingo. Daugiau žinių apie tai laukia Povilo sesuo Anelė KRIAUČIŪNIENĖ, Jurbarkas, Sodų 27.

● Juozapas UŽUBALIS, Apolinaro. Suimtas 1944 m. Radviliškyje. Kalėjo Biržuose, Panevėžyje. Žinančius apie jo likimą prašome rašyti: 233000 Kaunas, Donelaičio 70 b, Lietuvos tremtinių sąjungai.

● Jonas PETRUŠKEVIČIUS, g. 1928 m. 1948 m. kalėjo Mordovijos lageriuose. 1956 m. žuvo. Žinančių jo palaidojimo vietą ieško Vytautas PETRUŠKEVIČIUS. Alytus, Žuvinto 5 d—19.

● Klemonesas MISEVIČIUS, Petro, g. 1925 m. Kauno raj., Zapyškio apl., Kloniškių valsč. Baigė Zapyškyje 6 skyrius. Mokėsi Kauno „Aušros" gimnazijoje. Išsilavinęs (mokėjo keletą užsienio kalbų), grojo smuiku. 1941 03 16 ištremtas. Žinančių apie jo likimą ieško Agota POŠKAITIENĖ, Kaunas, Simno 41.

● Pranas IVANAUSKAS, Juozo, g. 1897 10 25 Kauno raj., Rokų kaime. Gyveno Kaune, dirbo tarnautoju geležinkelio depe Šančiuose, šaulys, tautininkas. Suimtas 1940 12 21. Manoma, kad įskystas dėl paaukštinimo tarnyboje. Kalėjo Lukiškių kalėjime. Prasidėjus karui, politiniai kaliniai išvežti Minsko link ir sušaudyti. Žinančių apie palaidojimo vietą ieško Živilė ZAIBKIENĖ, Kaunas, Partizanų 100—39, tel. 71 78 19.

● Bronius GERMANAVIČIUS, Antano, g. 1907 m. Alytaus apskr., Simno valsč. Maštalienių kaime. Suimtas 1945 m. spalio mėn., kalėjo Archangelske. 1946 m. mirė. Žinių apie jo mirties priežastį laukia Julija PILČIAUSKIENĖ, 233019, Kaunas, Dūkšto 18—1.

● Feliksas JUŠKEVIČIUS, Felikso, g. 1896 m. Telšių apskr. Dirbo Žarėnų pieninėje buhalteriu. Šeima ištremta 1941 06 16. F. Juškevičių nuo šeimos atskyrė. Žinančių apie jo likimą ieško Dominika JUŠKEVIČIENĖ, 235817 Klaipėda, Giruliai, Druskininkų 16—1.

● Kazimieras JOKANTAS, Jono, g. 1880 m. Gyveno Kaune. 1941 06 14 suimtas. Ypatingojo pasitarimo nutarimu nuteistas. Žinančių apie tremties vietą ieško V. VALEVIČIUS, 232051 Vilnius, Eidukevičiaus 19—5.

● Pranas BAJORINAS. Gyveno Raseinių apskr., Tytuvėnų valsč., Simaniškių kaime. 1946 ar 1947 m. Pranas ir Antanas Bajorinai pateko į pasalą. Antanas buvo nušautas, Pranas — suimtas. Žinančių apie jo likimą ieško Danguolė DAUNORIENĖ, 235900 Tauragė, M. Melnikaitės 59.

● Jonas BUDRYS, Kazio. Kalėjo Karagandoje, vėliau Tiurinske. Taip pat ieškomas kitas brolis, emigravęs ir prieš 10 metų gyvenęs Anglijoje. Jo adresas: M. R. FRANK SMITH, 244 VICTORIA PARK R. d., LONDON E. 9, ENGLAND. Žinių laukia sesuo Stefa KUDZEVIČIENĖ, 234230 Kaišiadorių raj., Antakalnių pšt., Uogintų kaimas.

● Komijos ATSR buvusiame Syktyvkaro raj. (dab. Ježbinsko) tarp Slabodos ir Slobockij Reid kaimų buvo 1941 m. ištremtųjų lietuvių kapinės. Velionių artimųjų bei pažįstamų ieško ir nori ten statyti paminklą Palmyra BEGONAITĖ, 234400 Raseiniai, Dubysos 9—9, tel. 5 42 58.

● „Kauno raj., apie 4 km nuo Babtų, Jurgintų kaimo pamiškėje, netoli Grajauskienės sodybos, buvo lageris. 1941 m. Raudonosios armijos kariai ten sukalė barakus ir suvarė vyrus — iš toliau ir iš aplinkinių kaimų. Galinčius paliudyti apie šio lagerio buvimą, o galbūt ir pažinusius kai kuriuos suimtuosius, prašome atsiliepti: 233000 Kaunas, Donelaičio 70 b, Lietuvos tremtinių sąjunga.

Netoli Keturvalkių miestelio (Vilkaviškio raj.) 1952 m. gegužės mėn. buvo išduoti slėptuvėje ir dujomis apnuodyti 4 rezistentai. Tris atgaivino ir, surišę virvėmis, nuvežė į Kauną. Kartu vežė neatsigavusį, o galbūt užmuštą Petrą Juknelį, Sergėjaus, g. 1929 m. Marijampolės apskr., Liudvinavo valsč., Žaidoglės km. Lavonas kelias dienas buvo paliktas milicijos garažuose (Laisvės al. ir Vytauto pr. kampe).

Norintys jį garbingai palaidoti laukia žinių ir prašo atsiliepti adresu: 235840 Klaipėdos raj., Gargždų pšt., Gobergiškės km., Vincei KRIPAITIENEI.

BUVUSIEJI PRIE JANOS

Mano vyro Danieliaus KARINIAUSKO tėvus Bronių ir Elzbietą, brolius — 19-metį Povilą ir 27-erių Bronių su žmona Ona iš Panevėžio raj., Naujamiesčio valsč., Nocegalos kaimo 1941 m. birželio 14 d. ištrėmė į Jakutiją, Kazačij gyvenvietę (prie Janos upės į rytus nuo Lenos). Bronių KARINIAUSKĄ etape atskyrė ir nėra apie jį žinių. Povilui kastuvu prižiūrėtojas sudaužė galvą. Mirdamas Povilas paprašė išnešti ir parodyti, kurioj pusėj Lietuva. Netrukus mirė ir motina (apie 1944 m.). Praradęs atmintį, leisgyvis tėvas 1954 m. grįžo į Lietuvą. Nepaliko žinių apie marčią Oną. Ilgai ir rūpestingai gydytas Bronius KARINIAUSKAS truputį buvo sustiprėjęs. Atsimindavo, kad sūnų ir žmoną palaidojo Kazačij gyvenvietėje ant kalniuko, prie pušelių. Pasakojo, kad kapą pats aptvėrė, pastatė kryžių su įrašytomis pavardėmis. Tėvas mirė 1958 m. Dabar jau ir mano vyras miręs. Norėčiau įvykdyti velionio valią.

Galintys padėti man parsivežti iš Jakutijos, Kazačij gyvenvietės, Kariniauskų palaikus — atsiliepkite. Gal esate buvę kartu su jais tremtyje, gal turite kokių žinių apie kapą? Pakruojo raj., Rozalimas, Pergalės 14.

Ona KARINIAUSKIENĖ

● PO TO, KAI RAŠĖME ●

„Naujas tarybinis kalendorius“

Laimingų Metų, mielas skaitytojau! Tą kalendorių 1929 m. lapkričio 2 d., šeštadienį, Paryžiuje, gerai išstudijavusi, žurnalo „Iliustrovanaja Rosija“ redakcija šmaikščiai paskelbė visam pasauliui. Štai 1989-iesiems „ant smaigalio“ jis pasiekė ir mus. O čia iliustracijos.

LA RUSSIE ILLUSTRÉE

ИЛЛЮСТРИРОВАННАЯ РОССІЯ

№ 45 (234)

6-й ГОДЪ ИЗДАНІЯ

Послѣ пятницы - понедѣльникъ

НОВЫЙ СОВѢТСКІЙ КАЛЕНДАРЬ.

СОВѢТСКІЕ ДНИ

Рис. Mad'a для «Илл. Рос.»

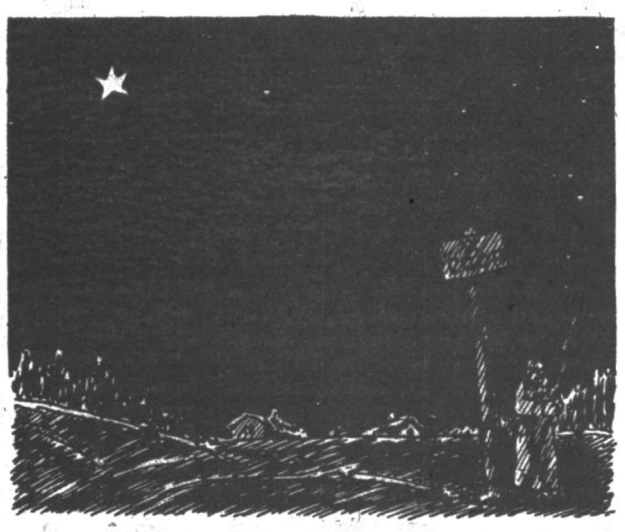

1-й день — ЗВѢЗДА.
Чѣмъ ночь темнѣй, тѣмъ звѣзды ярче.

2-й день — СЕРПЪ.
Реквизиція хлѣба у крестьянъ.

3-й день — МОЛОТЪ.
Продажа съ молотка художественныхъ и прочихъ цѣнностей.

4-й день — СНОПЪ.
Выдача хлѣбныхъ книжекъ трудящимся.

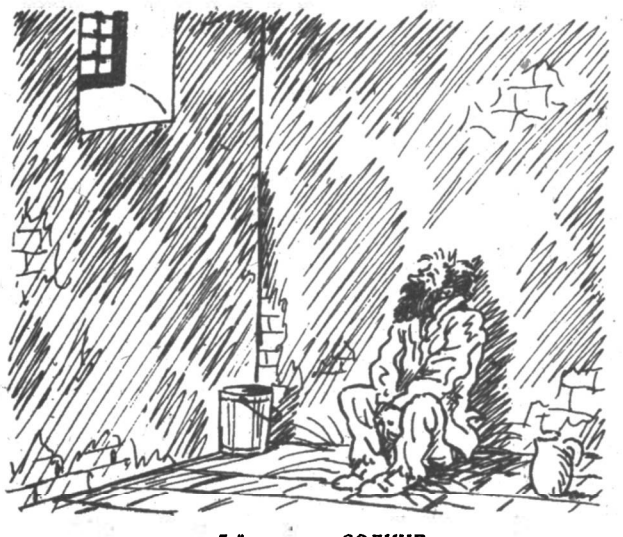

5-й день — СОЛНЦЕ.
Солнце всходитъ и заходитъ..

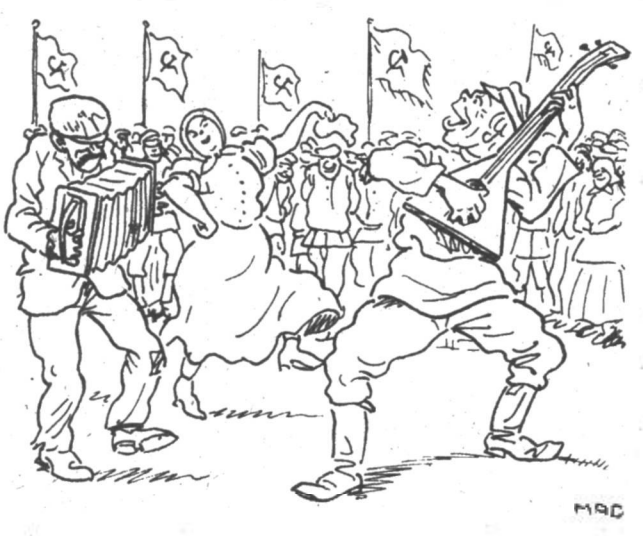

ПРАЗДНИЧНЫЙ ДЕНЬ.
Годовщина смерти Ленина.

IEŠKOME ARTIMŲJŲ

Broliai Steponas ir Bronislovas Misiūnai su tėvais, marčia Valentina ir anūku

Į taip pavadintą laikraščio „Krasnaja zvezda“ spalio 20 d. publikaciją atsiliepė Tomsko srit. Asino miesto gyventoja Valentina Sergejevna Kuzmičeva. Ji pranešė, kad 1948—1949 m. tarp daugybės į Tomsko miškų ūkį atitremtų lietuvių buvo ir iš Kuršėnų apylinkių Juozo Misiūno šeima — žmona, sūnūs — Steponas ir Bronislovas. Tokia bausmė jiems paskirta todėl, kad vyriausiasis sūnus buvo Lietuvos partizanas, o tėvai — stambūs ūkininkai.

1958 m. Misiūnų šeima grįžo į Lietuvą. Netrukus mirė abu tėvai. Bronislovas Misiūnas pasuko į Tomską. Ten laukė jo žmona, šios informacijos autorė ir mažametis sūnus. Deja, šeima iširo.

„Negaliu jo neaplankyti senelių namuose. Bronislovas Misiūnas labai vienišas. Jis po paralyžiaus ir po kojos amputacijos, nekalba, — pasakoja autorė, —būtų laimė, kad atsilieptų jo brolis Steponas Misiūnas. Labai svarbu, kad kas padėtų parūpinti Bronislovui invalido vežimėlį. Aš pati esu II gr. invalidė, todėl iš senelių namų pasiimti savo buvusį vyrą nepajėgiu. Gal Kuršėnų apylinkėse liko negrąžinta sodyba ir būtų galima Bronislovui išrūpinti turto kompensaciją?“

ATSILIEPKITE: 636800 Tomskaja obl., Stancija Itatko, dom prestorelych, k. 6. Misiūnui Bronislovui Josipovičiui (rusų kalba). 636800 Tomskaja obl., g. Asino, ul. Sovetskaja 53, Valentinai Sergejevnai Kuzmičevai (rusų kalba).

● PADĖKA ●

1989 m. spalio 8 d. Kazlų Rūdos miške, toje vietoje, kurioje 1944 m. buvome kankinami užkasant į žemę, atidengtas ir pašventintas paminklas.

Nuoširdžiausiai dėkoju Garliavos vikarui kun. Vytautui Prajarai, gerb. Kazlų Rūdos klebonui, Sąjūdžio ir Tremtinių Sąjungos aktyvistams mokytojui Lelešiui ir N. Kasakaitytei bei visiems, padėjusiems pastatyti ir pašventinti paminklą, taip pat dėkoju Kazlų Rūdos visuomenei, taip gausiai dalyvavusiai.

Stasys ANDRIUŠIS
paminklo iniciatorius

● DĖKOJAME ●

Antanui V. Dundzilai, gyv. JAV, 7621 Tremayne Place 202, Mc Lean, VA 22102, pasiaukojusiam Tremtinių sąjungai 50 dol.

ĮVYKIAI ● ĮVYKIAI ●

● Kauno raj. Garliavos gyvenietės taryba pagal rinkėjų pageidavimą nutarė Komjaunimo gatvę pavadinti Juozo Lukšos vardu. Dėl tokio nutarimo subruzdo buvę stribai. Bandė protestuoti ir iškvietė komisiją, tačiau susirinkę gyventojai vienbalsiai nutarė pagrindinę gatvę Garliavoje vadinti Juozo Lukšos vardu. Tai pirmoji gatvė Lietuvoje, pavadinta partizano vardu.

● „Periodikos“ susivienijimas neseniai išleido Panevėžio rajono „Tėvynės“ laikraščio literatūrinį priedą „Po šiaurės pašvaiste“. Tiražas 18 000 egz. Tai buvusios gimnazistės, vėliau — politinės kalinės Aldonos Brazdžionytės-Oškelūnienės atsiminimai. Autorė pasakoja apie savo jaunystės akimirkas Vorkutos lageriuose. Knygelės fundatorius — Šiliukų kolūkis. Tai pirmoji „Aukštaitijos bibliotekėlės“ knyga.

Redaktorius Povilas VARANAUSKAS, red. pavaduotoja Vanda PODERYTĖ, lit. redaktorė Ona BALČYTIENĖ, techninė redaktorė Birutė OKSAITĖ. Redakcinė kolegija: Liudas DAMBRAUSKAS, Birutė NEDZINSKIENĖ, Juozas ENČERIS, Antanas PAULAVIČIUS.

● Mūsų adresas: 233000 Kaunas, Donelaičio 70 b, tel. 206735.

● Laikraštis „Tremtinys“, 1989 m. gruodžio 29 d., Nr. 15, kaina 50 kap. ● Ofsetinė spauda, 2 sp. l., tiražas 30 000. Užsak. Nr. 5142. ● Rinko ir spausdino „Auros“ spaustuvė Kaune, Vytauto pr. 25.